

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

„Krise“ mužství? Analýza série článků časopisu

Reflex o krizi maskulinity

Markéta Hájková

Plzeň 2014

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra sociologie

Studijní program Sociologie

Studijní obor Sociologie

Bakalářská práce

„Krise“ mužství? Analýza série článků časopisu

Reflex o krizi maskulinity

Markéta Hájková

Vedoucí práce:

PhDr. Jaroslava Hasmanová Marhánková, Ph.D.

Katedra sociologie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2014

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literatury.

Plzeň, duben 2014

.....

Poděkování:

Ráda bych tímto poděkovala své vedoucí bakalářské práce PhDr. Jaroslavě Hasmanové Marhánkové, Ph.D., a to především za její odborné rady, pomoc při vyhledávání vhodné literatury, popřípadě její zapůjčování, a vždy nápomocné komentáře, které se pro mne staly cennými při utváření jak teoretické, tak praktické části práce.

Děkuji.

Obsah

1	ÚVOD	1
2	MASKULINITA	4
	2.1 Koncept hegemonní maskulinity	5
	2.2 Pluralita maskulinit	9
3	PROMĚNA MUŽSTVÍ – HISTORICKÝ A SPOLEČENSKÝ KONTEXT.....	12
4	DISKURZ KRIZE MASKULINITY	16
5	OBRAZ MASKULINITY V MÉDIÍCH.....	24
6	METODOLOGICKÝ ÚVOD.....	27
	6.1 Předmět výzkumu	27
	6.2 Kvalitativní metodologie: Sémiotická analýza	27
	6.3 Nastínění kontextu časopisu Reflex a seriálu „Mužství“	30
	6.4 Data: Sběr a analýza	34
	6.5 Výzkumné otázky	35
7	KONSTRUKCE OBRAZU MASKULINITY – KDO JE MUŽ? ...	36
8	KDO NEBO CO MASKULINITU OHROŽUJE?	44
	8.1 Problematika otcovství.....	45
	8.2 Proměny v oblasti zaměstnání.....	49

8.3	Sexualita a partnerské vztahy	50
8.4	Žena jako viník	54
9	KONCEPT OTEVŘENÉHO A UZAVŘENÉHO TEXTU.....	55
10	ZÁVĚR	61
11	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ.....	64
12	RESUMÉ	71
13	PŘÍLOHY	73
13.1	Příloha 1	73
13.2	Příloha 2	80

1 ÚVOD

Ve své práci se soustředím na popis obrazu maskulinity a diskurzu s ním spojeným, které jsou konstruovány seriálem „Mužství“ časopisu Reflex, a to prostřednictvím sémiotické analýzy a konceptu otevřeného a uzavřeného textu. Cílem práce je odhalit poselství, které články o proměňující se podobě maskulinity a šířícím se diskurzu krize čtenáři předávají, a to pak ve vztahu k teoretické části práce, jež utváří základ pro podnětné porozumění významu maskulinity jako takové, jejím podobám, proměnám a z nich plynoucím idejím o neblahé situaci dnešních mužů.

Má práce tedy směřuje ke snaze analyzovat, jakým způsobem autoři seriálu článků konstruují maskulinitu, jak představují samotné muže, a to zejména pak ve vztahu k femininitě. Dále bylo hlavním záměrem ukázat, jaké oblasti jsou v rámci diskurzu krize maskulinity zobrazovány jako ty, jež dnešní muže především ohrožují a jakým způsobem články předestírají samotný diskurz krize. Ve své práci se tedy zaměřuji na způsoby, jakými média zobrazují vztah současných mužů k hegemonní maskulinitě a schopnostem naplnit její ideály.

Teoreticky mě inspirovala práce R. W. Connella [2002] zaměřující se na předložení myšlenky hegemonního mužství a Davida Morgana [2006], jenž ve svém článku předkládá otázku krize maskulinity. Metodologicky mne pak inspiroval článek Daniely Řeháčkové [2006], z jejíž studie má bakalářská práce taktéž čerpat, neboť tato autorka se zabývá obrazem mužství a diskutováním diskurzu, jenž se k představě maskulinity váže, a to prostřednictvím diskurzivní analýzy, sémiotické analýzy a konceptů otevřeného a uzavřeného textu, kdy poslední dva jmenované analytické postupy se pro mou práci staly zásadními.

Celkově si myslím, že proměňující se maskulinita a diskurz krize, jenž se s ní dominantně pojí, je ve společnosti velice často diskutované téma. Domnívám se, že dochází k radikálním změnám ve vnímání maskulinity, než jak tomu bylo v minulosti. Ve svém vlastním, a to i blízkém okolí, jasně pociťuji, že role mužů je proměňována, a to na

základě různých společenských změn, jež většinou souvisí s větší intervencí žen do oblastí, které dříve náležely výhradně mužům. V té souvislosti tak stále častěji slycháváme o krizi maskulinity, kdy sami muži jsou si sebou nejistí a nevědí, jak se mají definovat.

Podobně jako další řada studií a bakalářských prací, se i tato soustředí na téma proměny maskulinity v současnosti zobrazované v článcích časopisů. Můžeme zde představit článek výše zmíněné Dany Řeháčkové [2006], který se soustředí na odhalení obrazu mužství, jenž předkládají lifestylové časopisy pro muže, a to ve třech oblastech: módy, ambivalence a sexu a partnerských vztahů. Podobně také řada zahraničních výzkumů se rovněž zabývá otázkou zobrazení a konstrukce maskulinity v daném mediálním spektru. Příkladem pak může být studie R. Ricciardelli, K. A. Clow a Philip White [2010], která hovoří o různých obrazech maskulinity v rozličných pánských časopisech, zejména pak ve sféře módy, vzhledu, péče a těla, jež autoři diskutují spolu s principem hegemonní maskulinity prostupujícím společností.

Nicméně většina takovýchto výzkumů se soustředí právě na analýzu časopisů lifestylových, naopak žádný z projektů prozatím nezpracovává toto téma zachycené v časopisu, který se profiluje jako publicistický týdeník věnující se společenským, kulturním a politickým tématům. Proto jsem si pro svou práci vybrala analýzu seriálu „Mužství“ publikovaného v týdeníku Reflex.

Pro objasnění stanovených cílů se nejprve zaměřím na osvětlení samotného pojmu maskulinita, tedy, co je maskulinita a jak jí můžeme rozumět. Podrobněji pak představím koncept hegemonní maskulinity, z něhož má práce především vycházet, a to v závislosti na sledování proměň spojených s maskulinitou, které pak konotují myšlenku narušení tradiční podoby mužství a s ní spojený diskurz krize, jež představím ke konci teoretické části práce. Ta je završena zmínkou o obrazu maskulinity v médiích, neboť je to právě mediální oblast, která se pro mou práci stala zásadní.

Poté se již soustředím na samotný praktický výzkum, který je založený na sémiotické analýze a principu otevřeného a uzavřeného textu, jejichž podstata je představena v metodologickém bloku. Analytická část práce je rozdělena do tří částí. V první části se snažím odpovědět na otázku pojící se s konstrukcí obrazu maskulinity v článcích o „Mužství“, tedy zabývám se otázkou, jak je v časopise ustavován obraz toho, kdo je muž, a co je obsahem onoho mužství, a to zejména ve vztahu k femininitě. Druhá část se zaměřuje na odhalení oblastí, které dnes maskulinitu dominantně ohrožují, tedy takových, v nichž dochází ke střetu. V závěrečné části analytického bloku se pak soustředím na odhalování, jakým způsobem články pracují s diskurzem krize a obrazem maskulinity, a to prostřednictvím konceptů otevřeného a uzavřeného textu.

2 MASKULINITA

Pojem maskulinita vychází z označení „maskulin“, „masculus“ či „masculus“, odkazující k maskulinnímu genderu, tedy jedná se o pojmy označující muže, jemuž jsou připisovány. Z počátku byl pojem maskulinity chápán ve vztahu k mužskému pohlaví, později je na něj pohlíženo v rámci charakteristických předem přisouzených vlastností spojovaných s mužností a mužskou silou. Nicméně takovýto statický obraz maskulinity moderní výzkumy zavrhuje a upozorňuje na nutnost brát v potaz dynamický aspekt emocionálního vývoje muže, který je rovněž spojený s kulturními odlišnostmi. Tedy vlastnosti určující povahu muže tak nemohou být předem determinovány, neboť jejich podoba je utvářena řadou rozličných aspektů. Přesto se však setkáváme s vlastnostmi označovanými za mužské (agresivita, asertivita, fyzická zdatnost), jež se zásadním způsobem liší od vlastností ženských (veselost, soucitnost, láskyplnost). Tyto myšlenky postupně ustavují koncept maskulinity [Hearn 2013: 149-150]. „V období 60. a 70. let 20. století je maskulinita chápána jako zvnitřněná role, identita či (sociální) psychologická dispozice, reflektující konkrétní dominantní kulturní normy nebo hodnoty získané v rámci socializace.“ [ibid: 150]

V různých společnostech a různých dobách se tedy setkáváme s rozdílnými pojetími maskulinit [Badinterová 2005: 34]. Princip intersekcionality následně přináší propojení jednotlivých kategorií, jakými jsou gender, rasa, či sociální třída, a utváří tak v závislosti na různých konfiguracích různé maskulinity, musíme je proto nahlížet jako pluralitní [Kolářová 2008: 2, 150]. V rámci jedné společnosti tedy neexistuje pouze jedna definice mužství, ale je jich vícero, avšak „je to právě jeden typ maskulinity, který je v dané době nadřazen všem ostatním.“ [Connell 2005: 77] Ten pak nazýváme hegemonní maskulinitou [ibid: 77].

2.1 Koncept hegemonní maskulinity

Konceptem hegemonní maskulinity se zabýval především R. W. Connell, jenž ve svém díle *Gender and Power* [1987] definuje významné koncepty „hegemonní maskulinity“ a „preferované femininity“. Ty se stávají „kulturně dominantními“ a „idealizovanými“ obrazy, které jsou pak nahlíženy jako určité vzory, s nimiž jsou jedinci poměřováni [Connell 1987]. Koncept hegemonie (pocházející od italského myslitele Antonia Gramsciho), je chápán ve významu dosahování vedoucího postavení a jeho následné udržení a posilování [Connell 2005: 77]. Dle Connella je důležité si uvědomit, že koncept hegemonie není postaven na vyloučení alternativ a ostatních skupin, spíše trvá na jejich podřízení. Myšlenka hegemonie dále primárně nepracuje s násilím (muži netěží z toho, že by byli zlí na ženy), spíše by nadvláda mělo být dosaženo pomocí přesvědčování, institucí či kultury [Connell 2002: 60-61; Connell, Messerschmidt 2005: 832]. Na druhou stranu je důležité připustit určitou míru provázanosti právě mezi násilím a hegemonní maskulinitou [Connell 2002: 60].

R. W. Connell nahlíží hegemonní maskulinitu jako „soubor genderových praktik, které zaručují dosažení dominance mužů nad ženami.“ [Connell 2005: 77] Nicméně nejen ženy jsou vystaveny působení dominance hegemonní maskulinity, jsou jimi také „jiní“ muži, kteří jsou představiteli odlišných, podřízených maskulinit, jako jsou např. gayové, vůči nimž se pak ostře vymezují muži heterosexuální [Connell, Messerschmidt 2005: 831-832]. Je to právě heterosexuality, která se stává měřítkem opravdového a správného mužství. Muži tak musejí neustále dokazovat, že nejsou ženou ani homosexuálem [Badinterová 2005: 97].

Connell definuje hegemonického muže jako „heterosexuála, bělocha, střední vrstvy, mladšího středního věku, který je soutěživý, agresivní, silný, má moc nad svým okolím a je úspěšný ve veřejné sféře.“ [Connell 1987: 183-184] Ovšem je důležité pracovat rovněž s myšlenkou,

že v průběhu doby dochází k proměnám pojetí a představ obrazu hegemonní maskulinity [Connell, Messerschmidt 2005: 832]. Tento obraz se pak stává pro řadu mužů vzorem, jehož ideál jen výjimečně naplňují. Connell zdůrazňuje, že model hegemonního mužství často představují filmové postavy, jako je např. Rambo ztvárněný hercem Sylvesterem Stallonem, jenž se stává pro spoustu mužů naprosto nedosažitelným vzorem. I přes to však muži ze samotné hegemonní maskulinity těží, a to z toho důvodu, že se jedná právě o princip hegemonie, jenž prostupuje celou společností, tedy jak soukromou, tak veřejnou sférou [Connell 2002: 60-61; Appelrouth, Edles 2011: 360]. Jak argumentuje Connell, „většina mužů je zvýhodňována jako skupina, která těží patriarchální dividenda.“ [Connell 1995 citován in Šmídová 2008b: 25] „Tedy výhody, jimiž muži disponují v závislosti na celkovém podřízení žen.“ [Connell 1995 citován in Paulsen 1999: 13] „Tato dividenda tak vyplývají z potenciální příslušnosti k hegemonnímu mužství.“ [Connell 1995 citován in Šmídová 2008b: 25] Z této skutečnosti muži profitují bez ohledu na to, zda se daný jedinec k hegemonní maskulinitě přibližuje či nikoliv, a to v závislosti na řadě dalších faktorů jakými jsou rasa, třída, věk, národnost, sexuální orientace a jiné [Appelrouth, Edles 2011: 361]. Muži tak vzhledem k těmto aspektům budou vždy dominovat nad ženami, neboť ty se hegemonní maskulinitě nejvíce vzdalují. Úspěch, moc, ekonomické výhody, kterými muži disponují, a řada dalších pak s tímto principem korelují [Paulsen 1999: 13, 16].

Pojetí hegemonní maskulinity bylo od svého ustavení postupně aplikováno v řadě oblastí, kterými se staly zejména kriminologie, v rámci které sloužilo k pochopení častějšího páčání zločinu u mužů na rozdíl od žen. Dále je koncept vícenásobných maskulinit a hegemonní maskulinity využíván v rámci pedagogiky, studia mediálních reprezentací mužů, pochopení zdraví mužů, v němž se zračí potřeba mužů riskovat, či odhalení zakořenění hegemonní maskulinity v rámci specifických organizací, jakou je např. armáda [Connell, Messerschmidt 2005: 833-834].

Podobu nadřazené maskulinity bylo ovšem zapotřebí v průběhu doby částečně revidovat, a to s ohledem na značné množství námitek s tímto konceptem spojených. Autoři Connell a Messerschmidt [2005] uvádějí celkem pět hlavních bodů kritiky. Mezi ně řadí kritiku samotné základní myšlenky maskulinity, která zahrnuje nejasný a „rozmazaný“ význam, tendenci vytvářet statické typologie, esencializaci charakteru mužů a žen a rozdílů mezi nimi, rozdělení biologického a kulturního pohlaví, tendenci opomíjet vzájemný vztah a provázanost mužského a ženského světa, tedy objevují se rovněž snahy vyloučit ženy z oblasti zkoumání maskulinit. Dále autoři zahrnují kritiku nejednoznačnosti popisu hegemonní maskulinity a její rozporuplné aplikace, jež obsahuje nejasnost a zmatek ohledně zástupce hegemonní maskulinity. Tedy, kdo je hegemonickým mužem, jaký je jeho přesný obraz a jak jeho model vypadá ve skutečnosti v běžném životě. Kritika se také soustředí na redukci hegemonní maskulinity na myšlenku moci, dominance, násilí a „toxických“ praktik, jako například spojování hegemonní maskulinity s kriminalitou a řadou negativních vlastností, jež rovněž zahrnují negativní chování a pokrytecký přístup mužů k ženám. Zároveň do oblasti problematiky spadá nadměrné zaměření se na subjekt, zahrnující problém přílišného zaměření se na mužskou maskulinitu jako na určitý „konkrétní typ muže“, jenž se stává předpokladem „jednotného subjektu“ v rámci hegemonní maskulinity, čímž pak dochází k zastínění charakteristik a individuálního jednání subjektu samotného. Je tedy důležité ptát se rovněž po aktivní stránce jednání samotných mužů jako individuů, tedy po tom, jak se muži k ideálu hegemonní maskulinity vztahují, jak maskulinitu vytvářejí, v rámci jakých strategií atd. [Connell, Messerschmidt 2005: 836-841]. Nakonec se zde objevuje kritika vzoru genderových vztahů, na něž by dle autorů nemělo být nahlíženo jako na „sebeprodukující se systémy“, neboť to, jak se ustavují vztahy mezi hegemonní maskulinitou a femininitou, není něco daného, sebeprodukujícího, ale jedná se o proces, historický vývoj, a to i v případě samotného vývoje hegemonní maskulinity jako takové [ibid: 844]. Pak je tedy zapotřebí vnímat hegemonní maskulinitu jako určitý

„historický proces zahrnující proplétání a hybridizaci různých schémat a vzorů hegemonní maskulinity.“ [ibid: 844]

Na základě těchto připomínek by koncepce hegemonní maskulinity měla být určitým způsobem přeformulována spolu se zachováním některých původních myšlenek, jakými jsou mnohost maskulinit a jejich hierarchizace založená na hegemonii (nikoliv na síle). Zároveň autoři zachovávají myšlenku dynamičnosti a změny, jež se týká proměn obrazu maskulinit v čase, stejně jako vztahů mezi muži a ženami. Naopak zamítnut by měl být příliš jednoduchý pohled ohledně konceptu hegemonní maskulinity, jenž zahrnuje např. myšlenku univerzální a „globální nadvlády mužů nad ženami“, kdy tato perspektiva pak nemůže být přijata, neboť je důležité porozumět genderovým vztahům v širší perspektivě [Connell, Messerschmidt 2005: 846-847].

Reformulaci konceptu hegemonní maskulinity nahlíží Connell a Messerschmidt v rámci čtyř základních rovin: podstata a „přirozenost“ genderové hierarchie, geografie maskulinit, aspekt sociálního ztělesnění a dynamika maskulinit. První zmíněný bod v sobě zračí změny zahrnující větší zaměření se na podřízené a marginalizované skupiny, kladení důrazu na femininitu a působení samotných žen, které tak rovněž ovlivňují „proces konstrukce maskulinit“ (ženy jako matky, přítelkyně, manželky, sexuální partnerky atd.). Tedy důležité je zaměření se na relační vztah femininit a maskulinit, a to ve vztahu k historickému procesu vývoje. Reformulace v rámci bodu geografie maskulinit pak spočívá v nutnosti vnímat hegemonní maskulinitu nejen lokálně (face-to-face), ale také v rámci úrovně regionální (úroveň kultury nebo národního státu) a globální (nadanárodní scéna). Zároveň je důležité uvědomit si, že tyto tři úrovně na sebe vzájemně určitým způsobem působí a ovlivňují se. Třetí bod se zaměřuje na provázání hegemonní maskulinity spolu s mužskými těly, fyzickým či tělesnou aktivitou, jež se pojí převážně s potřebou mužů riskovat. Současně je podstatné zaměřit se na propojení ztělesnění a sociálního kontextu, neboť tělo je nejen nástrojem, s nímž v rámci naší každodennosti zacházíme právě jako s „objektem sociálních praktik“, ale

také se podílí na jejich vytváření. Poslední bod zahrnuje důležitost vnímání hegemonní maskulinity jako dynamické, jež obsahuje v rámci genderových vztahů různá napětí, rozpory, změny a konflikty [Connell, Messerschmidt 2005: 847-852].

2.2 Pluralita maskulinit

Jestliže se již z výše uvedených informací dozvídáme, že existuje vícero druhů maskulinit, je zapotřebí klást si otázku, jaké jsou tyto odlišné druhy mužství a jakou mají podobu. Je nezbytné uvědomit si, že se již nadále v závislosti na rostoucí četnosti forem maskulinit nemůžeme vztahovat pouze k maskulinitě hegemonní, neboť existuje řada dalších podob mužství, jež se té hegemonní vzdalují, či naopak se k ní přibližují. Vzniká tak mnoho úvah nad pluralitou maskulinit.

Connell definuje, jak již bylo zmíněno, **maskulinitu hegemonní** vyznačující se dominancí mužů nad ženami, avšak ta není jedinou formou maskulinity. V rámci hierarchie je nutné zaznamenat rovněž **maskulinitu spoluúčastnou**, která již není na vrcholu pomyslné pyramidy jako maskulinita hegemonní, avšak stále je jí nablízku. Muži zastávající maskulinitu spoluúčastnou totiž z hegemonní maskulinity těží, aniž by sami vyvíjeli nějaké úsilí. Do nejnižších částí pomyslné pyramidy jsou zařazeny **podřízené** (zejména homosexuálové) a **marginalizované maskulinity** (na základě třídy, etnicity, tělesného postižení), silně vymezované vůči maskulinitě hegemonní [Connell, Messerschmidt 2005: 832, 837, 847-848]. Zde pokládám za vhodné objasnit jak na toto pluralitní pojetí maskulinit, které předkládá Connell, nahlížet. Jednotlivé formy maskulinity nepředstavují jasně oddělené, fixní a neměnné kategorie. Naopak, jejich ustavování je vždy procesem, v rámci něhož jsou dílčí podoby maskulinity konstituovány vůči sobě navzájem a v rámci kterého vstupují do vzájemných mocenských vztahů. Tuto perspektivu můžeme nahlížet jako škálu podob maskulinity, které jsou chápány v různém vztahu k maskulinitě hegemonní. Některé z nich jsou ideálu

hegemonní maskulinity nejbližší, jiné nejdále, jiné oscilují mezi nimi. Takto nahlíží Connell pluralitní pojetí maskulinit, a tak je zapotřebí jej chápat a rozumět mu.

Podobné úvahy nad rostoucí pluralitou maskulinit, avšak jinak uchopené než tomu bylo u Connella, nalézáme rovněž v díle Elizabeth Badinterové [2005]. Ta formuluje odlišné druhy maskulinit v rámci proměny vztahu chlapce k sobě samému, matce a zejména otci. Zdůrazňuje, že je zapotřebí, aby se chlapci odpoutali od matek a rozvíjeli tak dále své mužství. Ovšem nejen absence iniciačních procesů, jež by zasvětili mladíky do světa mužů, ale také nepřítomnost otce ve výchově tento proces příliš dobře neumožňují [Badinterová 2005: 78-79, 119]. Na základě společenských podmínek tak vznikají dva protikladné vzory maskulinity, muž „tvrďák“, kterého vystřídal muž „měkkota“, neméně rozpolcený a „zmrzačený“ typ [ibid: 125].

Muž tvrďák se vyznačuje agresivitou, sebejistotou, násilným chováním, je jakýmsi strojem (symbolizované např. kulturními reprezentacemi Terminátora či Ramba) nevyjadřujícím své pocity a emoce, upnutým na sexuální výkonnost, který se výrazně vymezuje vůči ženám. Tvrďák nežádá o pomoc a v žádném případě nedává najevo jakékoliv chování označované jako ženské [Badinterová 2005: 125, 129, 138]. Ženské hodnoty naopak přebírá muž „měkkota“. Muž nejistý, pasivní, úzkostlivý, opovrhující agresivitou a dalšími tradičními maskulinními vlastnostmi, a to zejména v důsledku nedostatku otcovského zájmu a výhradní péče matky [ibid: 139, 143, 146].

Zmrzačeného a rozpolceného muže by pak měl vystřídat muž usmířený, jímž se stává ideální typ „androgyna“. Jedná se o muže, který v sobě zahrnuje jak mužské, tak ženské vlastnosti, kdy obě tyto složky se objevují střídavě, kyvadlově (musí umět přecházet z jedné do druhé). Tento muž je tedy pevný, ale zároveň citlivý, utvořený na základě otcovské revoluce, jež se odklání od patriarchy a výhradní výchovy dítěte (zejména pak syna) matkou [Badinterová 2005: 155, 159-160, 170].

Ovšem přijmout svou složku ženství a dávat ji najevo je stále pro řadu mužů obtížný úkol, proto muž „androgyn“ není stále ještě tak rozšířeným typem, naopak spíše výjimkou [ibid: 175].

Prozatím nabízené pohledy ohledně pluralit maskulinit mohou být obohaceny dalším způsobem nahlížení, jež spadá do oblasti konzumerismu. Zde se populárním modelem stává muž „metrosexuál“, který je postupně nahrazován mužem „übersexuálem“. Tato označení reflektují to, že nejen ženy, ale i muži se stávají předmětem konzumerismu a hlavními objekty působení reklam nabízejícím různé formy zboží pro osobní péči a zkrášlení. Řada kosmetických značek začíná využívat obraz metrosexuálního muže, „heterosexuála z města, vnímajícího svou ženskou složku, jenž se stará o svůj vzhled.“ [Tuncay 2006: 312]

Termín metrosexuál byl prvně použit v roce 1994 Markem Simpsonem, který jej výraznějším způsobem rozebírá v článku „*Meet the metrosexual*“ na příkladu Davida Beckhama označovaného za největšího metrosexuála v Británii [Simpson 2002; Tuncay 2006: 312]. Právě Simpson nahlíží metrosexuála jako „mladého muže, který má dostatek peněz na utrácení a žije v metropoli nebo v její blízkosti, neboť tam se vyskytují nejlepší obchody, kluby, tělocvičny a kadeřnictví. Tento muž sám na sebe nahlíží jako na objekt vlastního obdivu a lásky a zastává profesu zejména v oblastech modelingu, číšnictví, médiích, či ve sportu.“ [Simpson 2002] Takovýto ideál muže dominující stylu a módě v dnešní době ustupuje a je nahrazován mužem „übersexuálem“ [Salzman, Matathia, O'Reilly 2006].

Muž „übersexuál“ (např. George Clooney) reprezentuje heterosexuála pečujícího o svůj vzhled, styl, oblečení a účes stejně jako metrosexuál, na rozdíl od něj ovšem disponuje „kvalitami tradiční maskulinity“, jeví zájem o politiku či ekonomii, a to vše utvrzuje čtením seriózních listů. Tedy na rozdíl od metrosexuála zde pak klesají potřeby označit tohoto jedince za zženštilého [Karam 2008: 315].

Pokud bychom se měli zpětně zamyslet nad výše zaujatými postoji ohledně plurality maskulinit, mohli bychom dojít k určitému přesvědčení, že lze muže zařazovat do určitých kategorií, třídit je a škatulkovat. K tomuto mylnému názoru by nás mohlo vést pluralitní pojetí maskulinit, jak o něm pojednává Badinterová, či konzumeristické označení muže jako „metrosexuála“ nebo „übersexuála“. Je však zapotřebí uvědomit si, že se jedná o kategorie zjednodušující, neboť maskulinita nemá takto pevné rámce. Spíše se proto přikláním k pluralitnímu vyobrazení maskulinit Connella [2002], taktéž Connell, Messerschmidt [2005], jenž neurčuje pevné hranice mužství, ale umožňuje určitý pohyb směrem k hegemonní maskulinitě, či od ní. Maskulinita tedy není něčím fixně daným a neměnným, právě naopak se může neustále proměňovat, a to v závislosti na řadě faktorů, jimiž mohou být například věk jedince, třídní pozice, daná situace, v níž se jedinec nachází a mnoho dalších. Můžeme tak říci, že muži v průběhu života svou maskulinitu proměňují. Z tohoto důvodu koncept maskulinity nemůžeme nahlížet jako pevně danou esenci, jedná se o určitý proces, proces „dělání genderu“ [West, Zimmerman 1987]. Je to právě Connell, který poukazuje na fakt, že „pluralita maskulinit může být různá nejen v závislosti na kultuře a historickém období, ale také ve vztahu ke každému jednotlivému místu a času. Tedy každý jedinec na konstrukci své maskulinity aktivně a neustále pracuje.“ [Connell 2000 citován in Appelrouth, Edles 2011: 362] Gender nám není ani vrozený, ani není naší přirozeností, jež předpokládá určitou neměnnost. Právě naopak se každý jedinec podílí na jeho neustálém „dělání“ a utváření v běžném každodenním životě [Šmausová 2002].

3 PROMĚNA MUŽSTVÍ – HISTORICKÝ A SPOLEČENSKÝ KONTEXT

Podoby maskulinity a femininity a role mužů a žen ve společnosti nepředstavují žádné fixní a tedy neměnné entity. Představy o tom, jaké postavení by muži a ženy měli mít, se proměňují v závislosti na kulturních, historických a společenských podmínkách. Jedněmi z nejzásadnějších procesů širších sociálních a ekonomických změn, které ovlivnily současné

genderové vztahy a představy o maskulinitě, jsou především tyto následně jmenované. Feminismus a emancipace jako nástroj umožňující ženám proniknout do výhradně mužských oblastí [Badinterová 2005: 16]. Ženy mimo jiné taktéž výrazněji participují na trhu práce, a to díky rozvinutí sektoru služeb a rostoucí možnosti flexibility práce. Muži ztrácejí post živitele rodiny a žena se nestará pouze o domácnost, naopak dnešní doba zaznamenává dělbou domácích prací. Dále dochází k proměnám v rodině vyznačujících se narůstajícím jevem jednoho rodiče, převážně žen/matek, což zároveň indikuje absenci mužských rolových modelů pro chlapce/syny [Morgan 2006: 110-111; Cleaver 2002: 3]. Současně se objevuje snaha mužů pečovatелů zapojit se aktivně do výchovy a péče o dítě, a to v rámci takového partnerství, v němž oba z partnerů jsou si rovnocenní v dělbě genderových rolí [Šmídová 2008a: 10, 16]. Dalším aspektem, který rovněž ovlivnil postavení maskulinity, bylo zviditelnění hnutí usilujícího o práva gayů, přispívající k oslabení tradičního nahlížení na maskulinitu a heterosexuality a budící pocit homofobie [Badinterová 2005: 109-110, 112-114]. Můžeme tak sledovat výraznou proměnu genderových rolí, rámce mezi maskulinitou a femininitou nejsou již natolik vymezené, dochází k postupnému rozměňování tlaku norem [Valouchová 2008: 40].

První ze silnějších proměn vnímání mužských hodnot zaznamenává Badinterová v období 17. a 18. století ve Francii a Anglii a mají ji na svědomí francouzské emancipované ženy „preciózky“. Ty se pokouší o změnu tradiční pozice žen (avšak s ne příliš velkým úspěchem), jimž je odepřeno právo na vzdělání, společenský vzestup či důstojnost, naopak podřízenost mužům/manželům je neoddiskutovatelná. Avšak tyto ženy neprahly po svazku bez lásky, toužily po mužích jemnějších, ženštějších, a to vše v rámci boje proti dohodnutým manželstvím a těhotenstvím. Muži z vyšších tříd tak již příliš neholdují lovu ani válce, raději posedávají v přítomnosti žen, od nichž zároveň přebírají módu vyznačující se dlouhými pery, náprsenkami, rtěnkami či

parfémy. To vše vyvolává strach z homosexuality [Badinterová 2005: 21-23].

Dalším obdobím výraznějších změn v oblasti mužské identity se stává přelom 19. a 20. století, období silnějších ekonomických a sociálních změn zasahující nejen vyšší kruhy, tak jak tomu bylo v 17. a 18. století. Ženy aktivně studující na univerzitách, volající po rovných občanských právech a rovnostech v oblasti mzdového ohodnocení na trhu práce, žádající možnost rozvodu a zbavení se role pouhé hospodyně a pečovatelky probudily v mužích úzkost a strach z ohrožení jejich identity a mocenského postu [Badinterová 2005: 20, 23-28]. Nové potřeby industrializace pak přináší ekonomické změny nutící muže dojíždět za vzdálenou prací, což výrazným způsobem naborává jejich roli v rodině, zejména pak roli otce, který přenechává výchovu dítěte matce a sám se stahuje do povzdálí, na rozdíl od doby pre-industriální. V té mohl muž v rámci jednoty a pospolitosti rodiny působit jako hlava rodiny a podílet se zároveň na výchově dětí [Badinterová 2005: 28; Chmelařová 2008: 28]. V průmyslové společnosti se muž/otec v důsledku oddělení pracovního a domácího prostředí stává jakýmsi cizincem, vzdaluje se, soustředí se na vlastní pracovní úspěch a na výchově potomků zásadním způsobem neparticipuje, naopak s nimi ztrácí kontakt. V této době tak převládá názor, jenž nahlíží matku jako důležitější z obou rodičů pro výchovu dítěte [Chmelařová 2008: 29-31]. Podle Badinterové [2005: 169] jsou to však právě muži/otcové, kteří se v průběhu výchovy stávají identifikačním modelem svých synů. Nepřítomnost otců ve výchově dítěte pak vede mimo jiné k absenci těchto rolových vzorů, které se následně chlapci snaží vyhledávat u mediálně utvářených filmových či literárních hrdinů, ve skautských oddílech nebo na fotbalových hřištích [Badinterová 2005: 28-29].

Nová vlna feministických požadavků tak nahrazuje pohled jemné a pasivní ženy ženou emancipovanou, aktivní a nezávislou, tou, jež děsí muže svou zmužilostí a utvářením mužů zženštilých. Koncept „správné“ polarity pohlavních rolí byl nahrazován myšlenkou bisexualy šířící

děsivou zprávu o sídlení ženského potenciálu v mužích samotných, který by měli přijmout za svůj vlastní [Badinterová 2005: 25-26]. Úzkost z takovéto představy vedla řadu vědců a učenců ke kroku zobrazování ženy jako primitivní, nadané pouze schopností mateřství. Tito stoupenci „zdravé“ polarity pohlavních rolí hlásili, že „mají-li muži opět nabyt mužnosti, musejí se ženy nejprve vrátit ke svému přirozenému postavení.“ [ibid: 26]

Možnost odbočit z mlýnských kol stále výrazněji „zmatenějším“ mužům umožnila první a druhá světová válka, která v nich evokovala pocit pravého mužství a možnost ventilovat agresivitu. Nicméně, válka problematiku mužské identity výrazněji nevyřešila [Badinterová 2005: 20, 25, 29-30].

Potřeba přehodnotit maskulinitu je pak nevyhnutelná, stejně jako vznik **men's studies**, jež se o to pokouší [Badinterová 2005: 16, 30]. Již během počátku roku 1980 se začíná formovat myšlenka a její první uskutečnění ohledně studie mužů a maskulinity, a to zformováním organizace Men's Studies Task Group (MSTG) národní organizace pro muže (National Organization for Men, NOM), jež se později formuje v Men's Studies Association (MSA) a v roce 1991 v American Men's Studies Association (AMSA).¹ „Ta produkuje kritické studie mužů a maskulinity podporou rozvoje výuky, výzkumu a klinické praxe v oblasti studií mužů.“² V rámci této organizace docházelo ke sdružování mužů („Task Groups“) podílejících se o své pracovní zájmy a společná témata, které debatovali na každoročně se opakujících konferencích. Vývoj organizace NOM na sebe nenechal dlouho čekat a vzniká tak postupně the National Organization for Changing Man (NOCM) a the National Organization for Men Against Sexism (NOMAS).³

¹ Zdroj: http://mensstudies.org/?page_id=5 (cit. 16. 8. 2013)

² Zdroj: http://mensstudies.org/?page_id=4460 (cit. 16. 8. 2013)

³ Zdroj: http://mensstudies.org/?page_id=5 (cit. 16. 8. 2013)

Muži jsou v současné době zavalováni mnoha pochybnostmi a „správný návod na zaplnění některých oblastí mužské identity jim samotným není úplně jasný.“ [Šmídová 2002: 110] Tedy „obraz mužství nemá úplně jasné kontury.“ [ibid: 111] Muži musejí přebírat část břemene do té doby zatěžující pouze partnerku ku prospěchu jejího kariérního růstu. Pro samotné muže je pak velice obtížné skloubit požadavek úspěšnosti v zaměstnání spolu s péčí o rodinu a výchovu, což se výrazně odráží na intimních vztazích či na zhoršeném zdravotním stavu [ibid: 111]. Přesto zaznamenáváme trend narůstající účasti mužů na domácích pracích a výchově dětí značící úpadek patriarchy a přechod k ideálu androgynství [Badinterová 2005: 160-167; Kimmel 1987: 9]. Muži stejně jako ženy dokážou láskyplně pečovat o svého potomka a na rozdíl od matek si s dětmi v raném věku mnohem více hrají [Badinterová 2005: 167-168].

Stejně tak jako pro otce je i pro jejich potomky nesmírně důležité navazovat vzájemné vztahy a utvářet mezi sebou pouta, jež vycházejí z nezbytnosti muže/otce aktivně se podílet na péči o dítě. Muži se tak postupně navracejí do sféry intimní, rodinné, přestože to pro ně není lehký úkol [Chmelařová 2008: 33]. V současné době můžeme hovořit o ustanovení jistého prototypu muže/otce, jenž participuje na výchově dítěte a pracuje na utváření co nejlepšího vztahu s ním, což zahrnuje především vyjednávání této péče spolu s partnerkami [ibid: 34]. „Dnes se hovoří o jiném muži, případně jiném otci či novém otci, který se od toho starého odlišuje především tím, že nemá potřebu definovat svou mužskou identitu v opozici vůči identitě ženské a bez obtíží přijímá pečovatelské úlohy, které přirozeně patří k rodičovství. Je stejně zaujat svými malými dětmi jako angažovaný v placeném zaměstnání.“ [ibid: 34]

4 DISKURZ KRIZE MASKULINITY

V závislosti na výše zmíněných procesech, které výrazným způsobem redefinovaly pozici mužů ve veřejné i soukromé sféře a zřetelným způsobem tak proměnily obraz maskulinity, se setkáváme se

sílicími diskusemi poukazujícími na existenci určité „krize maskulinity“. V nedávné době se například na pultech českých knihkupců objevila kniha Stanislava Komárka [2013] hovořící o soumraku tradiční maskulinity a její krizi. Otázka krize je rovněž řešena v řadě populárně naučných svazků, jež radí mužům jak řešit problémy spojené se změnami ve společnosti a jak se s nimi vyrovnávat. Kniha Dana Kindlona a Michaela Thompsona [2011] poukazuje na nutnost správné výchovy chlapců, která by jim ukázala cestu k „emocionální gramotnosti“, tedy jak být mužem a zároveň přijímat projevy svých emocí jako něco běžného a beztravného a zbavit se tak představy, že k tomu stát se mužem vede pouze jedna cesta, cesta tvrdosti, síly a násilí. Guy Corneau [2012] pak popisuje ve své knize negativa spojená se špatným zacházením otce se synem, zejména důsledky nepřítomnosti otce ve výchově a zároveň nabízí rady, jak se z této neblahé situace absentujícího otce, a tedy i mužských rolových vzorů dostat. Tyto knihy a řada dalších tak nabízí mužskému čtenáři řadu vysvětlení, odpovědí a návodů, jak se vyrovnávat s potížemi, jež krize přináší, ať už se jedná o důsledky nepřítomnosti otců ve výchově syna, emoční negramotnost mužů, vyšší sebevražednost a násilí či problémy se zdravím. Pokud tato jednotlivá hesla spojovaná s problematikou mužství zadáme do vyhledávače Google zjistíme například, že jednadvacet miliónů výsledků nabízí různé manuály a rady týkající se mužského zdraví a více jak pět set miliónů manuálů, rad a návodů směřuje k odpovědím na otázku, jak být správným otcem. Tato horlivá potřeba vědění poukazuje na existenci určité nejistoty, a tedy i myšlenky krize maskulinity.

Vzhledem k poměrně silným debatám ohledně diskurzu krize mužství pak považuji za nutné položit si onu základní otázku, co znamená pojem krize a jak máme rozumět slovu diskurz.

Pokud hovoříme o krizi, většinou v nás tento pojem vyvolává negativní konotace. Diskurz krize maskulinity tak implicitně evokuje představu, že se dostáváme do období úpadku, kolapsu, obtížností, nejistoty a napětí [Morgan 2006: 109]. Pojem diskurz je sám o sobě velmi

komplikovaný, existuje proto několik odlišných koncepcí diskurzu a není prozatím možné ustanovit jeho jednoznačný význam [Zábrodská 2009: 80]. Pod pojmem diskurz si lze představit „určitý druh sociálního jednání, který hraje roli ve vytváření sociálního světa (vědění, identit a sociálních vztahů) a v udržování určitých sociálních vzorců.“ [Phillips, Jørgensen 2002 citováni in Řeháčková 2006: 294] V rámci genderu pak „diskurz zahrnuje veškerá slova, akty, praktiky a instituce, jimiž lidé dávají genderu význam, kterými o něm vypovídají, ve vztahu k němuž jednají a sebe sama prožívají.“ [Zábrodská 2009: 82]

„Ze všech současných diskurzů okolo transformace genderových vztahů je ten o mužské krizi nejvíce silný a zřejmý.“ [Whitehead, Barrett 2001: 6] V této myšlence nás mohou utvrdit jak média, jež diskurz krize vyjednávají, tak bezpočet vysokoškolských prací, které se na onen diskurz soustředí. Mac an Ghail a Haywood spatřují vznik diskurzu krize maskulinity v „posunu od industriální společnosti (maskulinní) směrem k ekonomice služeb pozdní modernity (femininní).“ [Mac an Ghail, Haywood 2007: 64] Tento diskurz krize, jež se stává doménou moderních západních společností a zároveň součástí našeho „common-sense“, pak může být vyjednáván na úrovni individuální, institucionální či globální, v rámci nichž je na muže nahlíženo jako na ty, jež jsou si sebou nejistí a nevědí, jak se mají definovat [Mac an Ghail, Haywood 2007: 11, 63; Morgan 2006: 109; Badinterová 2005: 14-15]. Diskurz krize maskulinity pak pojednává o takových negativech, jakými jsou např. emocionální negramotnost mužů, riskantní životní styl, nadměrné užívání alkoholu, drogová závislost, stres a nárůst počtu sebevražd z důvodů nezaměstnanosti a neúspěchu mužů v kariéře, způsobeného zejména prolomením skleněného stropu ženami, či z důvodu stále častějších rozvodů, jež se dále pojí s nepřítomností mužů ve výchově dětí [Mac an Ghail, Haywood 2007: 63; Morgan 2006: 113].

Ve společnosti tak můžeme bezpochybně pozorovat různé úrovně změn. Nicméně, i přestože na některých z těchto úrovní dochází ke změnám, není zde oprávnění hovořit o krizi. Je zapotřebí ponořit se

hlouběji do této problematiky a klást si otázku, zda se jedná o jev naprosto bezvýhradně zasahující všechny muže a zda je mužská role skutečně tak zásadním způsobem narušena.

Badinterová zastává tvrzení, že krizí již v minulosti bylo vícero. Krize maskulinity je něčím zacykleným, stále se opakuje, avšak působí s různou intenzitou a zasahuje odlišné vrstvy společnosti [Badinterová 2005: 20]. Komárek naopak tvrdí, že tento opakující se cyklus výrazným způsobem neproměnil tradiční mužskou identitu, avšak současná krize maskulinity je jistě pozoruhodný jev [Komárek 2012: 193].

Dalším názorem, jenž zaznívá ve spojení s problematikou krize mužství, je, že krize maskulinity se projevuje spíše na úrovni individuí, tedy ve vztahu k identitě jedince, který si je na základě řady společenských změn, jež dopadají na jeho každodenní život a zkušenosti, nejistý v otázce, co vlastně znamená být mužem, jakým způsobem zastávat společností požadované maskulinní role a jakým způsobem se v rámci jejich vykonávání v běžném životě chovat [Morgan 2006: 112, 117]. Ke krizi na úrovni celku jako „sumy všech individuálních zkušeností tedy nedochází.“ [ibid: 117] „Muži stále ještě zastávají vedoucí pozice v řadě významných oblastí, jakými jsou například politika, ekonomie, armáda, náboženské instituce a jiné.“ [ibid: 115] Také tradiční genderové představy ohledně mužské tendence riskovat či náchylnosti pít alkohol jsou nabourávány, stejně jako představa feminizace trhu práce [ibid: 116].

Trh práce a oblast managementu se stále vyznačují převládající mužskou dominancí, i když se objevují snahy žen do těchto sfér proniknout. Ovšem je zde řada překážek, které musejí ženy překonávat a neustále vyhledávat určité strategie, jak se mužům vyrovnat v institucích a organizacích, jež se vyznačují maskulinním charakterem [Křížková 2003: 460]. Ženy jsou oproti mužům ve znevýhodněných pozicích především na základě působení genderových stereotypů. Musí se neustále vyrovnávat s předpokladem, podle kterého je jejich biologickou predispozicí být ženou pečovatelkou, jež se stará o dítě i domácnost [Čermáková 1997: 17].

Zaměstnavatelé, ale i samotní mužští kolegové pak na základě stereotypního pohledu na biologické směřování ženy k touze po potomkovi jednoduše očekávají, že ženy mateřství budou vyhledávat [Křížková 2003: 455]. Ženy zatížené nejen rodinnými povinnostmi mají tak menší příležitosti v růstu kariéry než muži. V rámci feminizace zaměstnání získávají na úkor určitých výhod (např. větší časová flexibilita) nižší platová ohodnocení a nižší prestiž [Hašková 2000: 443, 445]. Také překážky, jakými jsou princip „skleněného stropu“ či „old-boy's-network“, omezují přístup žen k vyšším pozicím [Křížková 2003: 456]. Získávají sice různé výhody prostřednictvím práce z domova či polovičních úvazků, na druhou stranu se však nacházejí v jakési genderové pasti, neboť jsou jim předkládány horší a méně placené zakázky, nemohou dosáhnout kariérního postupu a vypadávají z pracovního kolektivu [ibid: 459]. Zároveň ke genderovým nerovnostem na trhu práce přispívá struktura trhu práce a zaměstnavatelská politika, která spíše vyhovuje mužům [Křížková, Hašková: 2003, 17].

Také oblast sportu není výjimkou mužské nadřazenosti. „I přes dramatický nárůst ženských sportů, jsou to mužské sporty, které vydělávají stále více peněz, dostávají stipendia a těší se mnohem větší pozornosti.“ [Messner 2005: 313] Muži také zasedají ve vedoucích pozicích velkých mediálních organizací, stejně tak jsou v rámci médií ženám redaktorkám přisuzována snáze zpracovatelná a méně prestižní témata a rubriky [Jedličková 2006: 113-114]. Ani o mužské dominanci ve světě počítačové techniky, matematiky, filozofie či motorismu není sporu [Komárek 2012: 82-85].

Záleží tedy na pohledu, způsobu uchopení a rámování řady široce probíhajících změn ve společnosti, jež zásadně ovlivňují podobu maskulinity. Jedním z těchto způsobů rámování je právě onen diskurz krize, skrze který je na muže nahlíženo jako na zmatené a agresivní, neschopné vyjádřit své emoce a řešit tak své problémy, což na muže působí negativním způsobem, a to skrze pocity ztráty tradiční pozice

mužských rolí a postupující destrukce vlastní maskulinity [Whitehead, Barrett 2001: 6; Mac an Ghail, Haywood 2007: 63].

Diskurz krize maskulinity tak zahrnuje řadu problémů, jakýchsi symptomů a indikátorů upozorňujících na to, že jsou muži v krizi. Těmito problémy, zobrazovanými v rámci diskurzu krize maskulinity jsou zejména témata spojená se vzděláním, zdravím a antisociálním chováním mužů a chlapců [Morgan 2006: 110]. Vzdělání a neúspěch chlapců v této oblasti [Edwards 2006: 9-11], či kladení mnohem většího důrazu na analýzu a záznam zdraví a fyzických - psychických nemocí mužů se tak stávají jedněmi z nejdůležitějších oblastí zájmu [Riska 2004; Schofield et al. 2000].

Například studie Lloyd a Forrest [2001: 11] upozorňuje, že „třikrát více nehod na silnici se objevuje mezi muži, na rozdíl od žen.“ Muži mnohem častěji nacházejí smrt v řadě nehod, jež výhradně souvisí s jejich potřebou řídit riskantně. Riskovat totiž znamená ustavovat svou maskulinitu [Connell 2000 citován in Lloyd, Forrest 2001: 12]. Muži také prokouří mnohem více cigaret, propadají více pití alkoholu a věnují větší pozornost experimentování s drogami než ženy [Lloyd, Forrest 2001: 21-23]. Důvodem pro riskování a hazardování se zdravím je nejen snaha prokázat svou maskulinitu, ale také možnost jak vybit svou agresivitu a vyrovnat se se stresem [Lloyd, Forrest 2001: 53; Eisler 1995: 208].

Muži jsou ohroženi nejen v rámci fyzického, ale také psychického zdraví, jsou náchylnější řadě nemocí, vycházejících převážně z jejich životního stylu, a dřívějšímu úmrtí [Sabo, Gordon 1995: 5-6]. Mentální, psychická onemocnění, jakými jsou například deprese, schizofrenie, alkoholismus, drogová závislost či neurózy mohou vést řadu mužů k nejradikálnějšímu řešení, sebevraždě [Lloyd, Forrest 2001: 39]. Důvodem jsou rychlé proměny mužského zázemí vykazující řadu problémů, které muže zavalují, neboť je nedokážou tak rychlým způsobem řešit [Bradford, Urquhart 1998 citováni in Lloyd, Forrest 2001: 39]. Hlavními problémy pak mohou být zejména „proměny v oblasti

zaměstnání, genderové proměny či nové definování a požadavky ohledně maskulinity a femininity.“ [ibid: 39]

Muži ve snaze zachovat si svou maskulinní pozici odmítají vyjádřit slabost spojenou s nemocí a potřebou lékařské pomoci. Jako správní muži mají riskovat, spoléhat na svou vlastní sílu, být nezávislí, dávat přednost zaměstnání a kariéře před vlastním zdravím a přehlížet tak své vlastní zdravotní potíže. Raději hrdinně trpí, nevyjadřují své potřeby a emoce, nenavštěvují lékaře, což se vzápětí odráží na jejich zhoršeném zdravotním stavu. „Neplakat, ale být statečný chlapec“, jsou totiž atributy, jež jsou vtiskovány malým chlapcům již v průběhu výchovy [Lloyd, Forrest 2001: 5].

Další problematickou oblastí je rovněž vzdělání, v rámci něhož chlapci pokulhávají za dívkami nejen ve výkonu, ale také v rámci zkoušek či chování. Hoši jsou mnohem častěji než dívky vylučováni ze školy, častěji svým chováním narušují školní hodnoty a podílejí se na anti-sociálním chování, neboť přílišný zájem o výuku přisuzují spíše dívkám a sami ho považují za nemaskulinní/homosexuální [Morgan 2006: 114]. Chlapci tímto agresivním, anti-sociálním a nekooperativním chováním potvrzují podstatu své maskulinity, na kterou by nicméně nemělo být nahlíženo negativně, ale právě naopak by zde v zájmu chlapců a práce s nimi měla být určitá snaha nalézt v takovémto chování pozitivní konotace [Gilbert, Gilbert 1998: 34-36].

Problémem neúspěchu chlapců jako „obětí“ vzdělávání je pak zejména samotné školství a jeho přílišná feminizace. Primární působení žen/učitelek v rámci feminizace školství je totiž nahlíženo jako negativní, neboť narušuje budování a potvrzování maskulinních pozic a rolí chlapců, a zároveň zvýhodňuje dívky, kterým je připisováno prvenství. Tedy jsou to právě ženy, které jsou z neblahé situace dnešních chlapců v kontextu vzdělávání obviňovány [Gilbert, Gilbert 1998: 32; Foster, Kimmel, Skelton 2001: 4-5].

Východiskem by se mohla stát snaha škol zacházet s chlapci speciálním způsobem, poskytnout jim různé vzdělávací možnosti a vhodné sociální zázemí. Tedy je důležité porozumět chlapcům takovým způsobem, aby mohlo dojít rovněž prostřednictvím škol k pomoci, jež by chlapcům ukázala správnou cestu v procesu ustavování maskulinity a dospívání v pravého muže [Gilbert, Gilbert 1998: 32, 40]. Výrazná podpora ustavení a definování mužské role u chlapců přichází spolu s nárůstem počtu mužů/učitelů, s rozvojem programů pro chlapce, nebo také v rámci sportu, zejména fotbalu [Foster, Kimmel, Skelton 2001: 5-6; Kehler, Martino 2007: 91, 95, 101].

Ztráta identity, moci, odpor vůči feminizmu a narůstající participaci žen v oblastech do té doby výhradně mužských se rovněž vyznačuje dalším ze symptomů, tedy mužskou agresí a násilím [Morgan 2006: 114-115]. Snaha potvrdit svou maskulinitu vede muže ke kriminálnímu a násilnému chování, pomocí něhož obracejí svou nenávist zejména proti ženám (znásilnění) a homosexuálům (homofobie) [Badinterová 2005: 135-136]. „FBI odhaduje, že bude-li tento trend (znásilňování žen – pozn. autorky) pokračovat, postihne jednou za život každou čtvrtou ženu.“ [ibid: 136] Agresivita vyvíjená proti homosexuálům se pojí se strachem mužů heterosexuálů, že oni sami by v sobě mohli mít zlomek homosexuálních tužeb a ženských vlastností, což je v patriarchální společnosti nepřípustné [ibid: 113-114]. „V rámci homofobie tak muži projevují svou nenávist k ženským vlastnostem u mužů.“ [ibid: 112-113] Agresivita a násilí u mužů je rovněž viditelná v řadě dalších oblastí. Jednou z nich je oblast kolektivního sportu (zejména fotbal, wrestling), jenž je symbolem bojovnosti a nadřazené maskulinity [Kreager 2007: 710, 717, 719].

Pokud bychom měli shrnout výše popsané promýšlení diskurzu krize maskulinity, docházíme k závěru, že se jedná o jeden ze způsobů uchopování společenských změn v redefinici genderových vztahů. Jedná se o formu diskurzu, který zdůrazňuje především negativní aspekty, problémy a symptomy spojené s dnešní situací mužů. Tedy vnímá negativně to, co se děje se současnými muži, a interpretuje tyto procesy

jako důsledek proměn genderových vztahů na různých úrovních společnosti.

5 OBRAZ MASKULINITY V MÉDIÍCH

Pokud hovoříme o médiích, „máme tím na mysli především média zprostředkovávající někomu nějaké sdělení, tedy média komunikační, jakými jsou především tisk, rozhlas, televize, popř. média založená na digitálním zpracování a přenosu dat.“ [Jirák, Köpplová 2003: 15-16] Média tvoří důležitou součást našich životů. Slouží nejen pro zábavu, ale mají také moc vstupovat do každodenní reality a výrazným způsobem ji ovlivňovat, působit na chování jedinců, vzdělávat je, přesvědčovat, či vyjasňovat rozličné situace [ibid: 11, 43]. Média jsou silná zejména v oblasti přesvědčování publika a vštěpování témat, o nichž mají lidé přemýšlet a považovat je za důležité.⁴ Tento princip působení médií na publikum je označen výrazem „nastolování agendy“ [ibid: 166, 182]. Velice častým procesem, jenž ovlivňuje smýšlení lidí, je také přijímání stereotypů utvářených médii. Lidé si tak prostřednictvím přijímání různých mediálních obsahů mnohdy vytvářejí zjednodušené obrazy spojené s řadou očekávání a předsudků, nevyjímaje oblasti rasy, třídy či genderu [ibid: 144-145].

To, jak budeme rozumět významu mediálních sdělení, závisí primárně na vztahu mezi textem a příjemcem, což čtenáři umožňuje jistou míru aktivity ve vyjednávání významu daného obsahu. Nicméně důležitost vlivu podavatele je nepopíratelná, neboť podavatel může vkládat do sdělení tzv. koncept „preferovaného čtení“, čímž daný text určitým způsobem uzavírá. Producent touto cestou připisuje sdělení určitý obsah, a zároveň návod, jak bychom mu měli rozumět a interpretovat ho. Nicméně, samotní příjemci nemusí být schopni tento záměr pochopit a odhalit ho, či si k němu v opačném případě mohou vytvořit vlastní vztah,

⁴ Takovýmto médií nastoleným tématem může být např. právě debata o proměňující se podobě mužství a krizi maskulinity.

přijmout nabízenou interpretaci, nebo jej i přes porozumění odmítnout [Hall 1978 citován in Jiráček, Köpplová 2003: 147-148].

Pokud tedy chceme pochopit, co se děje s moderní maskulinitou a jak se proměňuje, měli bychom se zaměřit právě na to, co produkují média. Jsou to ona média, která nás ovlivňují a utváří nás samotné, tedy předkládají rovněž různé obrazy mužství, a zároveň tak ovlivňují, jakým způsobem bude maskulinita definována a konstruována ve společnosti [Craig 1992: 3-4].

Média konstruují a reprodukují obraz mužských vlastností, ale také jejich fyzických predispozic, jež jsou zobrazovány převážně tradičním, stereotypním způsobem [Havelková, Vodrážka 1998: 35]. Můžeme pak tvrdit, že tradiční způsob mediálního zobrazení mužů, alespoň v kontextu západních společností, vyplývá z ideální představy hegemonního mužství, jejíž principy prostupují celou společností, tedy jak soukromou, tak veřejnou sférou [Connell 2002: 60-61; Appelrouth, Edles 2011: 360].

Mužské tělo se tak v rámci mediálního působení stává, mimo jiné, objektem zájmu reklamy. „Reklamou myslíme jakoukoliv placenou aktivitu, která si klade za cíl prodat určité zboží nebo službu a jejími hlavními nositeli jsou televize, časopisy, billboardy, plakáty a mnohé další.“ [Havelková, Vodrážka 1998: 34] Avšak proměna vnímání mužského ideálu s sebou přináší rovněž proměnu podoby reklamy, v níž mizí reprezentace muže drsného a svalnatého, který je nahrazován mužem, který se nevyhýbá používání kosmetických přípravků, ba naopak je vyhledává. V reklamách jsou nám tak představováni nejen muži silní, úspěšní ve vedoucích pozicích, ale také muži jako vizuální objekty starající se nekompromisně o svůj dokonalý vzhled či muži zobrazovaní jako „rodinný typ“ [ibid: 34-35]. Na jednu stranu síla a nahá hrud' spojovaná s tradiční maskulinní představou mužů s rychlými auty a sklenkou luxusního alkoholu, na stranu druhou muž jemný, stylově oblečený s dokonalým účesem, který se vzhlíží v zrcadle a oplývá femininními rysy [Schroeder, Zwick 2004: 35-40]. „Dochází k ustavení

obrazu muže hybrida, jenž osciluje mezi maskulinitou a femininitou.“ [ibid: 40]

Mediální obraz maskulinity nejeví zájem pouze o mužské tělo, ale zaměřuje se také na některé z dalších charakteristických, stereotypních rysů mužství, jako je například násilí ve filmu. I zde však dochází k proměně, neboť „hlavním filmovým představitelem již není převážně násilný akční hrdina se silně vyvinutou muskulaturou, jak tomu bylo v osmdesátých letech dvacátého století, ale mírný rodinný typ muž/otec.“ [Jeffords 1993 citována in Franco 2008: 31] Řada filmů zprostředkujících rodinné a životní drama („*Monster's Ball*“, „*The Man Who Wasn't There*“) se soustředí na roli muže jako oběti krize maskulinity, jenž se zmítá mezi katastrofálním vztahem otce a syna, pasivitou, přívětivostí, narcismem a násilným typem maskulinity, jenž má blízko ke kriminalitě [Franco 2008: 33, 35, 41].

Rovněž řada módních rubrik přináležících dříve výhradně zájmu žen, proniká stále více do mužského světa, čímž dochází k narušení tradiční, přirozené maskulinity [Řeháčková 2006: 296-298]. Naopak snahy o zdůraznění mužství pak probíhají v rámci médií prostřednictvím obrazu mužské heterosexuality. Mnoho časopisů pro muže obsahuje fotografie nejlépe polonahých žen, jež útočí na sexualitu muže, která je tímto způsobem považována za normu [ibid: 301]. „Adresát časopisu je jednoznačně konstruován jako heterosexuální muž, který tím, že časopis kupuje, zároveň jakoby stvrzuje svou heterosexualitu.“ [ibid: 301-302]

Na základě výše předložených příkladů vycházejících z různých oblastí mediálního spektra zde můžeme hovořit o jistých tendencích rozpadávání se obrazu výhradně tradičně pojímaného pohledu médií na mužské tělo, vlastnosti a role, jež se pojí se stereotypní představou hegemonního mužství, a to jak v rámci reklamy, filmu, tak časopisu. Naopak zde sledujeme proces zahrnování femininních rysů, které muži, jak mediální obrazy ukazují, rovněž předkládají jako součást své maskulinity, kterou se na druhou stranu neustále snaží udržovat.

6 METODOLOGICKÝ ÚVOD

6.1 Předmět výzkumu

Tématem tohoto výzkumu je reprezentace krize mužství v českém prostředí, a to v sérii článků časopisu Reflex o krizi maskulinity. Cílem práce je odhalit poselství, které články o krizi maskulinity čtenáři předávají. Hlavní otázky, které jsem si kladla, jsou následující: Jaké hlavní oblasti spojené s mužstvím jsou v článcích zobrazovány a v jakých souvislostech? Jak je v článcích konstruována idea mužství? Prostřednictvím jakých aspektů je formulována idea krize mužství?

6.2 Kvalitativní metodologie: Sémiotická analýza

Ve svém výzkumu pracuji s metodologickým postupem, který se odvíjí od práce Dany Řeháčkové, která pracuje s koncepty otevřeného a uzavřeného textu a s principy „sémiotické analýzy“, kdy tento termín rovněž dominantně využívám ve své práci k označení přístupu, jež se obecně zaměřuje na znaky a významy [Řeháčková 2006: 292, 294]. Samotné označení „sémiotika“ pak může být dublováno termínem „sémiologie“, neboť obě tato označení pracují se stejným předmětem zájmu. Můžeme si tak dovolit hovořit o sémiologii či „sémiotice médií“, neboť i média pracují s různými znaky a utvářejí významy, jež vkládají do mediálních textů (ať se jedná o fotografii či článek) a které pak předávají danému publiku [Jirák, Köpplová 2009: 268-269].

Důvodem zvolení daného metodologického postupu je snaha odkrýt právě ony významy skryté v jednotlivých prvcích článků časopisu Reflex „Mužství“, které se jako jedny z mediálních obrazů soustředí na vyjednávání otázky měnící se podoby maskulinity a diskurzu, jenž toto téma opřádá. Z těchto důvodů byla vybrána sémiotická analýza, pomocí které lze individuálně pracovat jak s vizuální, tak jazykovou podobou

znaku, spolu s následnou analýzou prostřednictvím konceptu otevřeného a uzavřeného textu [McKee 2003 citován in Řeháčková 2006: 294]. Hlavní východiska sémiotické analýzy budou představena v následujících několika odstavcích, podstata konceptu otevřeného a uzavřeného textu pak bude předestřena v závěrečné části této sekce.

Sémiologie jako obecná věda o znacích zahrnuje strukturalistickou perspektivu čerpající zejména z de Saussura a jeho pojetí lingvistiky [McQuail 2002: 277]. Dle de Saussura je jazyk znakovým systémem a samotné znaky jsou pak pro tohoto autora podstatné z hlediska jejich významů [Saussure 1996: 52, 340]. De Saussure hovoří o diadickém vztahu základních prvků znaku, jimiž jsou označující (signifier) a označované (signified). Označující je v tomto pohledu určitou smyslovou reprezentací akustického obrazu. Označující tak reprezentuje zvuk, jež vydáme z úst, slyšíme jej a vnímáme jako „psychický otisk“. Označované pak reprezentuje onen samotný pojem. Označující a označované tak utváří vzájemný vztah, jsou součástí celku, jenž obě složky sjednocuje v jazykový znak, a na základě jejich vztahu dochází k utváření významů [Saussure 1996: 96-97, 145].

McQuail předkládá proces označování (přiřazování významu), jímž se zabývá řada autorů vycházejících zejména z de Saussura, jako takový, jenž je řízený znakovým systémem a probíhá na základě vztahu mezi označujícím a označovaným, dvěma základními složkami znaku, jenž sám odkazuje k nějakému aspektu či předmětu vnější reality. Zde hovoříme o vnější skutečnosti, tedy referent [McQuail 2002: 277]. „Tyto mimojazykové relace Saussure de facto neuvažuje. Objevují se tak triadické systémy, které vnáší do vztahového systému objekty, k nimž se vztahují pojmy.“ [Michalovič, Zuska 2009: 34] Shrňeme-li proces označování, docházíme k závěrům, že každý znak musíme být schopni vidět či slyšet, tedy smyslově vnímat. Takovýto znak musí rovněž odkazovat k určité mentální představě, pojmu a utvářet určitý význam

vznikající v rámci komunikace spolu s nutností odkazovat k vnější skutečnosti, tedy nějakému objektu či jevu [Jirák, Köpplová 2009: 270-271].

Nicméně významy znaků v rámci procesu označování můžeme rovněž nahlížet prostřednictvím širší roviny denotace, konotace a mýtu. Denotace představuje proces spojení znaku a předmětu, odkazuje tak ke skutečnosti a zobecněné představě. Konotace v nás pak vyvolává jistý asociovaný konotovaný význam, náladu, postoj, pocity a hodnocení spojené s označovaným předmětem. Konečně mýtus pak odkazuje k závazným konotacím a obecně platným soudům, převládajícím společenským hodnotám, předsudkům a postojům [Jirák, Köpplová 2009: 272-273; McQuail 2002: 278]. Tento způsob analýzy textu nacházíme dle McQuaila poprvé v textu Rollanda Barthes, a to již v roce 1977 [McQuail 2002: 278]. Barthes rozebírá rovinu denotace, konotace a mýtu v řadě svých publikací, jež vyšly rovněž i v českém jazyce. Hovoříme zde např. o knihách nesoucích názvy *S/Z. Francouzské myšlení II* [2007] či *Mytologie* [2004].

Významy znaků tak můžeme odkrývat v různém spektru mediálních textů, nevyjímaje časopis, jenž je vnímán jako snadno dostupné médium, které pak skrze svou dostupnost (ať již finanční, prostorovou či jazykovou) umožňuje čtenáři aktivně přemýšlet o zobrazované problematice, o to více, jedná-li se o text otevřený. Otevřený text je takový, který umožňuje čtenáři vkládat do textu různé významy, a to bez ohledu na záměr samotného autora. Je tedy zhotoven s možností vícera interpretací a výkladů, nikoliv jen jednoho jediného [Eco 2004: 49]. Uzavřený text oproti tomu nedává čtenáři možnost interpretovat text tak, jak sám považuje za vhodné, tedy neposkytuje čtenáři mnohost výkladů. Naopak takovýto text předkládá pouze jeden jediný význam, který do textu vkládá samotný autor s ohledem na kompetence čtenáře, a to prostřednictvím snadné čitelnosti, pochopitelnosti a konzistentnosti textu. To vše vede čtenáře

k uniformnímu přijetí záměrně vyvolávaného působení textu a jeho předpokládaného efektu [Eco 2010: 73; Fiske 1987 citován in Řeháčková 2006: 292]. Naopak otevřený text je chápán jako rozporuplný, plný mnohovýznamovosti, jíž je dosahováno prostřednictvím takových prostředků, jakými jsou ironie, nadsázka či metafora [Fiske 1987 citován in Řeháčková 2006: 292]. V tomto smyslu hovoříme o tzv. textech aktivovaných, „které umožňují čtenáři o jeho významu vyjednávat a aktivně s nimi nakládat.“ [ibid: 292] Pomocí výše zmíněných konceptů otevřeného a uzavřeného textu budu tedy rovněž sledovat, jakým způsobem je v článcích časopisu Reflex, věnujících se tématu mužství, konstruovaný obraz maskulinity.

Můžeme tak říci, že záměr využití otevřeného a uzavřeného textu spočívá ve snaze o prohloubení vhledu do problematiky zobrazení maskulinity a předkládaného diskurzu v daných článcích. Stejně tak důraz kladený na použití sémiotické analýzy spočívá v poskytnutí „hloubkového odhalování významu textu, jež by nám pouhé vypisování významů zaznamenaných ve slovníku neumožnilo, a zároveň nám napomáhá odhalit význam takových znaků, jakými jsou např. vizuální obrazy, které významy zaznamenanými ve slovnících nedisponují.“ [McQuail 2002: 279]

6.3 Nastínění kontextu časopisu Reflex a seriálu „Mužství“

Časopis Reflex vychází od roku 1990. Je pravidelně vydáván společností Ringier ČR a.s., a to od roku 1993.⁵ Na webových stránkách časopisu jej autoři představují jako periodikum, jež je „plné zajímavých novinářských osobností a které ve svých článcích předkládá důležité aspekty společenského dění. Zároveň se však nebojí kontroverznosti a provokování a z tohoto důvodu není časopisem mainstreamovým. Časopis Reflex se snaží své čtenáře upozornit na to, co je podstatné

⁵ Zdroj: <http://deniky.net/reflex.html> (cit. 3. 12. 2013)

formou syrové pravdy, jíž ovšem nechybí ani zdravý nadhled.“⁶ Vhodně zvolená témata a jejich neotřelé zobrazení pak tomuto časopisu přináší značnou oblibu u svých čtenářů, jež byla oceněna v letech 2005, 2006, 2007 a 2008 cenou Časopisu roku v kategorii Společenský časopis, stejně tak ve své prodejnosti rovněž předčí konkurenční časopisy svého druhu, jakými jsou magazíny Respekt, Týden a Instinkt.^{7, 8} Reflex předává čtenáři pohled na společenská, politická či kulturní témata na úrovni domácí i globální.⁹ Mimo Českou republiku je totiž možné zakoupit Reflex také v zahraničí (např. Slovensko, Německo, Belgie, Rakousko a jiné).¹⁰ Časopis sám sebe rovněž nahlíží jako takový, jenž se „věnuje vážným tématům, ale i takovým, jež přílišnou vážnost nevykazují.“¹¹ Kromě článků a reportáží totiž nalézáme v jeho obsahu rovněž části zábavné (např. Zelený Raoul), jež mají čtenáře odreagovat. Ovšem i přesto je dle tvůrců webových stránek Reflexu hlavním cílem časopisu „zobrazit (ať už formou vážnou či nevážnou) to, co je pro naši společnost podstatné a v rámci ní diskutované.“¹²

Šéfredaktorem časopisu byl v době publikování seriálu o „Mužství“ Pavel Šafr, dlouholetý šéfredaktor řady deníků a magazínů (Lidové noviny, Mladá fronta DNES a jiné). Mimo řadu dalších redaktorů Reflexu jsou pro mou práci zásadní ti, jíž svými články přispěli k utvoření seriálu „Mužství“ a umožnili tak čtenáři náhled na dané téma. Jedním z nich je Luděk Staněk, jehož záběr působnosti je velmi široký, o čemž svědčí nejen zájem o politiku, Formulí 1, ale také šéfredaktorství mužských

⁶ Zdroj: <http://www.reflex.cz/clanek/system-o-reflexu/36388/o-reflexu.html> (cit. 3. 12. 2013)

⁷ Zdroj: <http://www.snadnatrafika.cz/sortiment/polozka/254-reflex/> (cit. 3. 12. 2013)

⁸ Zdroj: http://www.bisonrose.cz/download/01_reflex.pdf (cit. 3. 12. 2013)

⁹ Zdroj: <http://www.snadnatrafika.cz/sortiment/polozka/254-reflex/> (cit. 3. 12. 2013)

¹⁰ Zdroj: <http://deniky.net/reflex.html> (cit. 3. 12. 2013)

¹¹ Zdroj: <http://www.reflex.cz/clanek/system-o-reflexu/36388/o-reflexu.html> (cit. 3. 12. 2013)

¹² Zdroj: <http://www.reflex.cz/clanek/system-o-reflexu/36388/o-reflexu.html> (cit. 3. 12. 2013)

lifestylových časopisů FHM či Esquire.¹³ Tuto zkušenost s lifestylovými periodiky pak považují za podnětné v autorově zájmu o proměňující se podobu maskulinity, kterou v těchto časopisech pro muže mohl zaznamenat a porovnávat s okolní žitou realitou a své poznatky tak přenést do seriálu článků o „Mužství“ v pozici redaktora časopisu Reflex. Jiří X. Doležal, který se rovněž podílel na utváření seriálu, vystudoval sociologii a jeho novinářská zkušenost je rovněž bohatá (Zrcadlo, Fórum, Český deník). J. X. Doležal je především známý jako autor kontroverzních článků o problematice drog, sám se netají, že je nadměrným uživatelem marihuany.¹⁴ Dalšími spoluredaktory článků jsou pak také Milan Tesař, který působí v časopisu Reflex jako vedoucí kulturního oddělení¹⁵, a Adéla Knapová, která svou kariéru započala v cestovatelském časopise Koktejl, později působila také v magazínu Elle či Respektu a intenzivně se věnovala rovněž charitě.¹⁶ I v tomto případě, stejně jako u redaktora Ludka Staňka, zde tedy dochází k prolínání autorčiny zkušenosti s lifestylovým žánrem. Důležité je, že v obou případech jsou pro tato periodika (FHM, Esquire i Elle) typická právě témata maskulinity a vztahů mužů a žen. Domnívám se tudíž, že jak Adéla Knapová, tak Luděk Staněk mohli být vedeni jejich zkušeností s působením v těchto periodikách ke spolupráci na tvorbě článků seriálu „Mužství“.

Časopis Reflex jsem si pro svou analýzu vybrala právě na základě jeho převládajícího seriózního zaměření (kvalita, profesionalita, hodnověrnost informací, nešíření fám [Moravec 2005: 60]), tedy jedná se především o společenský časopis, nikoliv časopis bulvární, orientující se na společenská a kulturní témata, jímž je jistě i proměňující se podoba maskulinity a s ní spojené šíření diskurzu krize v dnešní společnosti. Více

¹³ Zdroj: <http://www.reflex.cz/writerprofile/57/ludek-stanek> (cit. 3. 12. 2013)

¹⁴ Zdroj: <http://www.reflex.cz/writerprofile/30/phdr-jiri-x-dolezal> (cit. 3. 12. 2013)

¹⁵ Zdroj: <http://www.reflex.cz/writerprofile/32/milan-tesar> (cit. 3. 12. 2013)

¹⁶ Zdroj: <http://www.reflex.cz/writerprofile/33/adela-knapova?page=3> (cit. 3. 12. 2013)

méně s touto ideou koreluje rovněž vzdělání, zkušenosti a zaměření jednotlivých redaktorů, kteří se na psaní seriálu „Mužství“ podíleli. Nicméně musíme rovněž brát v potaz proces bulvarizace seriózních tiskovin v ČR, a to zejména z důvodu finančních (problém malého trhu), kdy rovněž i seriózní tisk podléhá bulvarizaci, aniž by se sám k takovému označení hlásil [Šmíd 2005: 30, 38; Sak 2005: 105].

Samotný seriál „Mužství“, jenž se stal předmětem mé analýzy a jenž byl vydán v roce 2011 a sepsán výše zmíněnými redaktory, mířil svým obsahem ke snaze odhalit obraz maskulinity a klíčové problémy související s proměnou mužství. Jeho cílem tak bylo diskutovat onu situaci, jež maskulinitu obestírá, a to nejen očima samotných autorů, ale rovněž pohledem čtenářů, kteří své postřehy, zkušenosti a postoje ohledně tohoto tématu mohli zasílat redakci na speciální e-mail.

Pravidelný přísun informací o proměňujícím se světě mužů rámoval časopis velkými titulky často doprovázenými velkými průvodními fotografiemi, jež společně čtenáři znemožnily ony články přehlédnout, naopak propagovaly tímto způsobem svou důležitost. Je totiž obecně známo, že významná témata jsou různými způsoby graficky zvýrazňována a stávají se převážně součástí titulních stran [Jirák, Köpplová 2009: 305]. Problematika maskulinity se tak rovněž skrze svou důležitost stala profilačním tématem Reflexu, a to nejen v jeho tištěné podobě, ale také na jeho webových stránkách, v rámci nichž docházelo rovněž k upozorňování čtenářů na nově vznikající seriál a jeho dále připravované díly.

Jednotlivé články jsou pak psány stylem, který bychom mohli označit za popularizační, zároveň jsou tyto články psány tónem humorným až ironickým, který nás tak odkazuje k potenciálu textu otevřeného, zároveň však v seriálu nacházíme i takové texty, které jsou

naopak více uzavřené, a to zejména skrze prostředky, jimiž jsou příspěvky odborníků, statistiky či soudní paragrafy.¹⁷

6.4 Data: Sběr a analýza

Datový soubor, s nímž jsem pracovala, se skládal z osmi čísel (č. 41 - 48) časopisu Reflex, která vyšla v roce 2011. Z těchto výtisků jsem se soustředila pouze na ty články, které byly označeny jako „seriál Reflexu - Mužství“. Rozsahem se tyto články pohybovaly okolo dvou až čtyř stran A₄ formátu, výjimkou pak byl první díl seriálu, který svým rozsahem přesáhl ostatní články, a to sedmi stranami formátu A₄.

Jednotlivé články (jejich textovou podobu) jsem rozdělila do segmentů, většinou o velikosti jednoho odstavce. Základní otázkou, kterou jsem si kladla, bylo: Co tento odstavec sděluje? Jaká je jeho hlavní myšlenka? K jednotlivým odstavcům jsem pak utvářela určité kódy a později z nich plynoucí kategorie, které daný odstavec charakterizovaly. Jednotlivé kódy a kategorie jsem zaznamenávala do wordového dokumentu nazvaného jako „code book“, do nějž byla dále zapisována mema, která s danými kódy a kategoriemi souvisela.

Obrazový materiál byl analyzován takovým způsobem, kdy jednotlivé fotografie byly vyjmuty a samostatně kódovány spolu s textovým komentářem, který některé z fotografií obsahovaly, neboť tyto textové komentáře považuji za nezbytné k pochopení celého kontextu dané fotografie a problematiky, jež vyobrazuje. Obrazový materiál a jeho analýza leckdy působila jako spíše doplňková k analýze textuální, výjimku pak tvoří oblast zabývající se vzhledem, jež je explicitně zaznamenána pouze obrazově, nikoliv textuálně, tedy této oblasti není přímo věnován prostor v rámci psaného textu článků.

¹⁷ Pro doplnění čtenářovy představy o charakteru článků, jsem se rozhodla pro zpříkladnění uvést části některých z nich, a to v Příloze 2.

6.5 Výzkumné otázky

Hlavní výzkumné otázky, které jsem si v rámci výzkumu kladla, zní:

Jaké hlavní oblasti spojené s mužstvím jsou v článcích zobrazovány a v jakých souvislostech?

Jak je v článcích konstruována idea mužství?

Prostřednictvím jakých aspektů je formulována idea krize mužství?

Nicméně bylo zapotřebí tyto otázky blíže specifikovat, snížit míru jejich obecnosti a rozvést je tak, aby bylo možné klást si jejich znění při analýze textů a následně na ně blíže odpovídat a text podle nich poté strukturovat. V průběhu analýzy jsem tedy hledala odpovědi na tyto blíže specifikované výzkumné otázky, které tak rozdělily text analýzy do dvou základních bloků:

1. *Kdo je muž? Co definuje maskulinitu? Jaký je vztah mezi maskulinitou a femininitou?*

2. *Kdo nebo co maskulinitu ohrožuje, tedy v jakých oblastech dochází ke střetu?*

Třetí analytický blok se pak věnuje tématu otevřeného a uzavřeného textu a jeho prezentace obrazu mužství. V tomto případě jsem si kladla otázku:

Jakým způsobem je konstruována maskulinita a myšlenka krize prostřednictvím konceptů otevřeného a uzavřeného textu?

7 KONSTRUKCE OBRAZU MASKULINITY – KDO JE MUŽ?

V první části analýzy jsem se zaměřila na zodpovězení otázek, jak je v časopise konstruována představa o tom, kdo je muž, co definuje maskulinitu a jaký je vztah mezi maskulinitou a femininitou. Prvenství těchto výzkumných otázek jsem zvolila především proto, že shledávám jako podstatné nejprve předestřít to, jak je v seriálu „Mužství“ představována samotná maskulinita, jak autoři nahlíží situaci mužů, tedy jak je mužství jako takové vyobrazeno, a to zejména ve vztahu k femininitě, neboť bez porovnání maskulinní pozice s femininní bychom perspektivu proměňující se podoby mužství nemohli řešit. Vždy potřebujeme opozici, ke které se můžeme vztahovat, se kterou se můžeme porovnávat a vůči ní se vymezovat, v tomto případě pak vztahujeme maskulinitu k femininitě. S tímto pojetím pracuje např. Simone de Beauvoir, která rovněž hovoří o dualitě mužského a ženského, jež se vůči sobě navzájem vymezují, neboť „kategorie Druhého je základní kategorie lidského myšlení. Žádný kolektiv se nikdy neurčuje jako Jeden, aniž okamžitě proti sobě neklade Druhý.“ [Beauvoir 1967: 11]

V kontextu výše zmíněných výzkumných otázek jsou muži v článcích seriálu představováni jako ti, kteří primárně ztrácejí charakteristické vlastnosti tradiční maskulinity tak, jak je předkládá Connell ve své definici hegemonního muže [Connell 1987: 183-184]. Články zde hovoří o jakési ambivalentní pozici v rámci uchování dominantně mužských vlastností, ale zároveň přijímání vlastností, jež označujeme za ženské. Přestože se muži mají na jednu stranu snažit svou dominanci, divokost, sílu a agresivitu udržovat a neustále obnovovat, např. v posilovně prostřednictvím budování muskulatury, v hospodě pitím alkoholu a debatováním se svými mužskými o sportu, na straně druhé mají rovněž přijímat vlastnosti, jež jsou tradičně připisovány ženám. Dnes jsme svědky takových tendencí, kdy vlastnosti, jakými jsou síla, moc, agresivita a dominance, postupně ustupují. Tyto dominantně mužské

vlastnosti, jak autoři článků předestírají, dnes již nejsou ve své stoprocentní podobě příliš žádoucí, muž má být mužem, ovšem má přebírat právě i ony „ženské vlastnosti“ [Badinterová 2005: 156].

„Utápíme se v neřešitelném rébusu, jak zůstat mužem, a zároveň přijmout a naplnit typicky ženské role.“ [Reflex 41/2011: 31]

„Někteří (muži – pozn. autorky) si užívají faktu, že dnes po nich nikdo žádnou vůdčí roli nechce, někteří tím trpí až za hranice krize identity.“ [Reflex 41/2011: 33]

Ti, kteří těmito tendencemi trpí, se snaží o znovuzískání své tradičně vnímané dominantní pozice muže ve společnosti. Autoři hovoří o snaze znovunavrácení mužského sebevědomí způsoby, jakými jsou sex, dobývání pozic, hlasité rozkazy či boj. Z toho vyplývá, že se muži tímto způsobem snaží o uchránění typicky maskulinních vlastností a rolí, jež jsou jim odebírány, právě skrze takové prostředky a aktivity, které jim umožňují potvrzovat svou maskulinitu, sílu, drsnost a agresivitu a vyhýbat se tak stresu plynoucího z požadavku přijmutí vlastností ženských [Lloyd, Forrest 2001: 22; Eisler 1995: 208]. Muži pak mnohem více riskují a hazardují, neboť riskovat znamená ustavovat svou maskulinitu a být správný muž [Connell 2000 citován in Lloyd, Forrest 2001: 12].

Články seriálu „Mužství“ tak předkládají obraz ideálního muže, který dokáže skloubit mužské vlastnosti a role (vládce, úspěšný a vydělávající peníze) spolu s těmi ženskými (empatický, tolerantní, citlivý). Tedy předkládají typ muže, jehož Elizabeth Badinterová označuje ideálním typem androgyna [Badinterová 2005: 155-160]. Ovšem přijmout svou složku ženství a dávat ji najevo je stále pro řadu mužů obtížný úkol [ibid: 175]. Autoři říkají, že jen stěží dnes muži naplňují očekávání spojovaná s ideálním typem, neboť společnost vyžaduje onu dominanci a sebevědomí stejně jako toleranci a empatii. Z toho plyne, že muži jsou zavaleni poptávkou po ambivalenci oscilující mezi požadavkem zastávání

pozice tradičně nahlíženého hegemonního mužství, tak jak o něm pojednává Connell [1987], avšak zároveň jsou kladeny požadavky oslabování části tohoto mužství a přijímání jeho nové podoby, jež rovněž zahrnuje složku ženství. Nesnadný úkol stát se takovýmto „ideálním mužem“ je pak podle autorů doprovázen pocity úzkosti, stresu a beznaděje.

„Mladí muži tím jsou formováni tak, aby zmíněnou poptávku akceptovali a sami se snažili jí vyhovět, což samozřejmě vede k totální neurotizaci, pocitům viny (za to, že nejsou tak dokonalí, jak se po nich chce) a podlomení sebevědomí,....“ [Reflex 41/2011: 36]

Muži jsou tak rovněž představováni prostřednictvím trpného rodu, jenž nepřisuzuje původci děje důležitost, tedy jsou zobrazováni jako pasivní jedinci. Nejsou těmi, kteří „by něco dělali“, ale naopak těmi, kterým „se něco děje“. Muži jsou tedy v textu vykresleni jako ti, již nejsou schopni s nátlaky na ně vyvíjenými něco dělat, což vede k pocitům úzkosti a stresu. Nedokážou situaci, v níž se vyskytují, změnit, neboť nad ní nedrží jakoukoliv kontrolu. Muži jsou pasivně „formováni“, a zároveň musejí „akceptovat poptávku“ a „vyhovět jí“. Tedy nejsou vyobrazeni jako ti aktivní, kteří by sami poptávku vytvářeli, naopak pouze na existující poptávku reagují. Autoři tímto způsobem předkládají obraz muže, jehož aktivita a dominance je nahrazena pasivitou a podřízeností, tedy takovými aspekty, jež narušují přítomnost hegemonní maskulinity.

Jednotlivé články tudíž vykreslují situaci, kdy dominanci nahrazuje podřízenost, neschopnost definovat sebe sama a nemožnost docílit požadovaných představ ideálního muže. Muži jsou vyobrazeni jako slabí, kteří nejsou schopni vypořádat se se svou situací.

„Dobrovolně se pod tlakem filozofie rovnosti pohlaví vzdáváme všeho pozitivního, čím naše mužství přispělo k rozvoji lidské civilizace. Utápíme se v neřešitelném rébusu, jak zůstat mužem a

zároveň přijmout a naplnit typicky ženské role. Přesně takový úkol totiž vložila na naše bedra moderní doba a společenský tlak na rovnost.” [Reflex 41/2011: 31]

Muži si dle textu naopak spíše jen stěžují, „vzdávají se“, „utápí“, „pouze plní úkol“, cítí se být „dobrovolnými“ oběťmi, čímž naplňují obraz pasivních jedinců, bez jakékoliv snahy svou situaci aktivně řešit. Jejich neschopnost vzedmout se z „nátlaků“ na ně působících přispívá dle autorů rovněž k vydávání množství různých příruček, které mají mužům pomoci usnadnit jim jejich nelehkou situaci spojenou s požadavkem být „ideálním mužem“. Z toho vyplývá, že muži jsou v současné době zavalováni mnoha pochybnostmi a změnami, které však nejsou schopni aktivně řešit. Potřebují tak ve své slabosti pomoc, jež by jim poskytla návod, jak být ideálním mužem a jak postupovat v určitých oblastech mužské identity, neboť samotní muži jsou si obrazem maskulinity nejistí, a to především z důvodu jeho nejasně definovaných hranic [Šmídová 2002: 110-111].

Diskutování problémů a sdílení svých zkušeností je pak dle článků efektivně možné pouze v rámci mužských skupin, v nichž se muži rovněž utvrzují ve svém mužském pohledu na svět. Vzhledem k výše zmíněným tématům, jež mužům přináší pocity nesnáze, beznaděje a úzkosti, interpretuji tento vznik mužských přátelství, prostřednictvím názorů předkládaných autory, jako jedinou pomoc, kterou dnes muži mají. Tedy pomoc v rámci mužských přátelství, v nichž mohou konzultovat mužská témata (která s partnerkami projednávat nelze) a své problémy s mužskými přáteli.

„Proto jsou konzultace každodenních čistě mužských problémů, jež muži (nejen) rodinný život přináší, a oblastí zájmů, kterým ženy tradičně nehoví, s jakýmsi publikem stejného pohlaví mimořádně důležité.“ [Reflex 46/2011: 72]

Zároveň jsou muži v kontextu mužských přátelství zobrazeni jako ti, již mezi sebou soutěží a podporují si tak svá ega. Z tohoto pohledu vyplývá, že tímto způsobem muži podporují tradiční vnímání maskulinity, chtějí být soutěživí, bojovní, podporovat svou mužnost, tedy snaží se tak nějakým způsobem obrnit vůči změnám s maskulinitou spojených a problémům z nich plynoucích. Zároveň však o těchto problémech mohou společně diskutovat, sdělovat si své zážitky a zkušenosti a vzájemně si tak pomáhat v budování požadované nové mužské identity.

„Pomáhají mu také najít strategie chování vůči ženám, jsou zdrojem sdílené mužské zkušenosti.“ [Reflex 46/2011: 72]

„Od přelomu letopočtu začal s dalším kolegou pořádat jednou za půl roku mužské workshopy vždy s konkrétním tématem, sjednocené potřebou hledat s osobami stejného pohlaví novou mužskou identitu. Tu tradiční nám postmoderní realita totálně rozbila.“ [Reflex 46/2011: 73]

Pokud pak muž v čemkoliv selže, musí mít, jak autoři sdělují, nějakou oporu, již jsou právě jeho mužští přátelé. Z toho vyplývá, že mužská přátelství slouží jako možnost mluvit o mužských tématech s jinými muži, rovněž možnost skrýt se před hrozícími problémy, které ohrožují mužskou identitu, a snažit se o zachování tradiční maskulinní pozice, stejně tak jako pomoc tyto problémy vyjednávat, diskutovat a komunikovat a tím pádem možnost je určitým způsobem společně řešit.

Rovněž obrazový materiál věnující se tématu mužského přátelství představuje obdobný pohled prostřednictvím dvou základních scén. Jedna z nich staví na vzájemné mužské pomoci v oblasti ustavování společností požadované nové mužské identity, konkrétně pak pomoc muže muži s péčí o dítě (viz Příloha 1, obr. 1). Vzájemná mužská pomoc je v takovéto situaci budování nové mužské identity nezbytná, neboť pomáhají-li si muži navzájem, pak i takovouto situaci, jako je péče o dítě,

mohou zvládnout.¹⁸ Muži tedy musejí své problémy a nové požadavky mužské role vzájemně komunikovat, neboť právě mužská přátelství zde působí jako pomocná ruka v době širokých společenských změn, jež maskulinitu proměňují. Naopak druhý příběh, demonstrováný fotografií z filmu „Pařba ve Vegas“, zobrazuje vzájemnou mužskou pomoc v oblasti snahy o zachování maskulinity tradiční (viz Příloha 1, obr. 2). V tomto druhém případě pak mužskou skupinu můžeme hodnotit jako tu, v níž se jednotliví muži snaží uprchnout před problémy a stresem z nich plynoucím prostřednictvím zábavy a odreagování se s partou mužských přátel. Těmito tradičně mužskými aktivitami (alkohol, drogy, riskantní jízda a neméně riskantní hazardní hra v kasinu, ženy atd.)¹⁹ pak potvrzují svou maskulinitu [Lloyd, Forrest 2001: 21-23; Eisler 1995: 208].

Tak či onak jsou muži v člancích vykresleni jako ti, kteří se spojují v rámci skupin, pomocí nichž se mohou postavit problémům vyvstávajícím z proměňující se podoby maskulinity. Mužská sdružení a skupiny jsou proto dle autorů perspektivní pomocí dnešních mužů (autoři hovoří o Lize otevřených mužů (LOM), na stejném principu pracuje rovněž národní organizace pro muže (NOM). Také v rámci této organizace docházelo ke sdružování mužů („Task Groups“) podílejících se o své pracovní zájmy a společná témata, které debatovali na každoročně se opakujících konferencích.²⁰).

¹⁸ Obrázek představuje scénu z filmu „S tebou mě baví svět“. Pokud bych byla neznalá tohoto filmu, interpretovala bych fotografii čistě jako pomoc muže muži s péčí o dítě. Ačkoli však obsah filmu znám, dodávám v interpretaci výraz „mohou zvládnout“, neboť film samotný nepředstavuje bezchybnou péči mužů o potomky. Nicméně, i přesto zde zaznamenávám jistou mužskou kolektivitu a pomoc muže muži v rámci dohledu a péče o dítě.

¹⁹ Výčet jednotlivých aktivit party mužů z filmu „Pařba ve Vegas“ opět není na obrázku samotném zaznamenatelná, stejně jako informace, že tito muži podnikli cestu „za zábavou“ proto, aby unikli před svými problémy. I zde vycházím ze znalosti daného snímku, který mi umožňuje lépe pracovat s kontextem, v němž se film odehrává, a poskytnout tak hlubší interpretaci, než jakou by mi umožnila fotografie samotná.

²⁰ Zdroj: http://mensstudies.org/?page_id=5 (cit. 16. 8. 2013)

„Muži se potřebují vrátit k sobě navzájem, mluvit o svých tématech s jinými muži.“ [Reflex 46/2011: 73]

Ženy zde totiž, jak jednotlivé články předkládají, neplní roli těch, které by mužům v rámci proměn maskulinity pomáhaly. Naopak vztah maskulinity a femininity je zobrazen v opozici. Autoři představují ženy jako ty, jež se vymanily z podřízené role v zaměstnání, společnosti i sexu, z čehož následně vyplývá, že tyto aspekty se pak odráží v dehonestaci dnešního postavení mužů, neboť jim ženy ubírají jejich prostor.

„Euroamerická žena tak najednou začala řešit, zda je spokojená v práci, zda žije svůj život naplno, a postupně se osamostatňovat. Najednou nestačilo, že muži vydělávají peníze, teď daleko víc záleželo na tom, aby ženám „dali prostor“. Tak jsme jim ho dali, co nám také zbývalo. A někdy tady se to celé pokazilo. Zatímco ženy spokojeně surfovaly na vlně svobody, muži začali trpně čekat, až je ta vlna spláchne. Nově otevřený prostor pro ženy znamenal logicky úbytek prostoru pro muže.“ [Reflex 41/2011: 33]

Z toho plyne, že pokud ženy samotné něco získají, muži naopak něco ztratí. Jedná se o dynamiku mezi muži a ženami, silnou polarizaci mezi dvěma opačnými světy, které si vzájemně nevypomáhají, naopak stojí proti sobě s odlišnými zájmy. Muži jsou tak v člancích vykresleni jako ti, u nichž se objevuje snaha spojit se spíše s jinými muži (nikoliv s ženami), sdílet s nimi své problémy a hovořit o nich, či se jim jiným způsobem vyhýbat. Tedy můžeme sledovat jejich snahu vzednout se proti všem změnám, které se s maskulinitou pojí a které zavinily ženy.

Vliv žen je rovněž viditelný v oblasti vzhledu dnešních mužů, kteří se výrazným způsobem podobají femininnímu obrazu, jak předkládají fotografie zakomponované v seriálu „Mužství“. Vzhled muže je zde vyhodnocen jako typ muže metrosexuála. Tedy obraz „heterosexuála z města, vnímajícího svou ženskou složku, jenž se stará o svůj vzhled.“ [Tuncay 2006: 312] Simpson pak nahlíží metrosexuála jako „mladého

muže, který má dostatek peněz na utrácení a žije v metropoli nebo v její blízkosti, neboť tam se vyskytují nejlepší obchody, kluby, tělocvičny a kadeřnictví. Tento muž sám na sebe nahlíží jako na objekt vlastního obdivu a lásky a zastává profese zejména v oblastech modelingu, číšníctví, médiích, či ve sportu.“ [Simpson 2002]

Dominující aspekt v obrazovém materiálu je zaměřen na soustředěnost muže v oblasti péče o svůj vzhled, tedy složku, jež dříve náležela výhradně ženám: muži si gelují vlasy, holí si celé tělo. Mužskému tělu pak vévodí růžové doplňky nejlépe ve tvaru srdce. A pokud je muž vyobrazen v podobě tradičního mužského vzhledu, obrazem drsného elegána, pak autoři urychleně přikládají doplňující popis, že tito muži dnes již prostě neexistují, v nejlepším případě pak teprve zanikají (viz Příloha 1, obr. 3). Aspekt fotomontáže, jež předkládá ženské tělo k „metrosexuální hlavě“ muže (viz Příloha 1, obr. 4)²¹, interpretuji jako důraz, jenž je na muže kladen v ohledu přizpůsobování se novým požadavkům soustředěným nejen na jejich tělo a přijímání tak aspektů, jež dříve náležely ženskému světu. Tradiční podoba maskulinity je pak tímto způsobem naprosto dehonestována. Obrázek koláže tedy ukazuje, kdo je muž a kým by být neměl. Muž by neměl být zženštilým, neměl by kojit, dělat jen domácí práce, holit si celé tělo, mluvit jen když bude tázan a mít sex pouze na popud ženy. Tradiční podoba hegemonní maskulinity by totiž tímto postojem ztratila veškerou možnost bytí.

Muži jsou prostřednictvím všech výše zmíněných aspektů vyobrazeni jako ti, jejichž tradiční podoba mužství je v ohrožení a kteří jsou příliš slabí a neinformovaní na to, aby se svou situací byli schopni něco aktivně dělat. Na otázku, kdo je muž a kým se stává, získáváme

²¹ Považuji za důležité reflektovat, že tento obrázek byl identifikován prostřednictvím aspektů nadsázky a zesměšnění jako text otevřený, umožňující vícero výkladů pojících se s obrazem maskulinity. Otevřenost textu mi tedy umožnila individuální interpretaci významu daného obrázku, stejně tak onu možnost vlastního a osobitého výkladu umožňuje tento „druh“ textu jakémukoliv ze čtenářů.

jasnou odpověď nejen prostřednictvím obrazového materiálu (obraz muže metrosexuála), ale rovněž skrze jazykové prostředky, které v článcích autoři ve spojitosti s mužstvím používají. Muži jsou těmi, kteří se „vzdávají“, „utápějí“, „ztrácejí“, těmi, co se „přizpůsobili“, jsou „dezorientovaní“, „osamělí“, „ohrožení“, „trpící“ atd. Tradiční vnímání maskulinity optikou hegemonního mužství tak ztrácí svou dominantní pozici. Muži nejsou v článcích vykresleni jako ti silní a aktivní, již by podřizovali ženy svým potřebám. Naopak jsou to právě ženy, které útočí na dominantní pozice mužů, neboť „berou“, „manipulují“, „chtějí víc“, „požadují prostor“, „spokojeně surfují na vlně svobody“, „učí se hrát profesionálně fotbal“. Muži tímto způsobem ztrácejí pevné ukotvení maskulinních rolí. Mění se společenské podmínky a požadavek stát se ideálním mužem, jehož obrazu nemohou muži dosáhnout, přinášejí dle autorů pocity bezradnosti, dezorientovanosti, ohroženosti. Muži již nejsou v textu zobrazeni jako jedinci, kteří by aktivně bojovali, naopak se nové situaci přizpůsobili, vzdali se a v jejich prekérní situaci se tak utápějí a ztrácejí. Stávají se zmatenými a pasivními, neschopni se vzedmout proti všem změnám spojených zejména s rostoucí intervencí žen do prostoru náležitího dříve výhradně mužům. Možnost schopnosti boje proti všem změnám je tu pak podle autorů pouze prostřednictvím mužské kolektivity, která může pomoci vyvést muže z jejich krizové situace.

8 KDO NEBO CO MASKULINITU OHROŽUJE?

Ve druhé části analýzy jsem se zaměřila na otázku: *Kdo nebo co maskulinitu ohrožuje, tedy v jakých oblastech dochází ke střetu?*

Hlavním záměrem tohoto bloku je odhalit, jak články formují ideu krize maskulinity, jaká jsou ona rizika ohrožující maskulinitu, tedy jaké oblasti vykazují střet. Dospěla jsem ke třem základním oblastem, které maskulinitu ohrožují. Jedná se o:

1) Problematika otcovství

2) Proměny v oblasti zaměstnání

3) Sexualita a partnerské vztahy

Posledním, závěrečným bodem, který pak prostupuje a zároveň zastřešuje všechny oblasti, jež maskulinitu ohrožují, a rámuje tak celé uvažování o krizi maskulinity, je: Žena jako viník.

8.1 Problematika otcovství

Hlavním tématem, které prostupuje většinou článků, je problematika otcovství. Autoři říkají, že pokud se muž/otec nepodílí na výchově svého dítěte/syna, pak tomuto jedinci chybějí rolové a identifikační mužské vzory, což je jednou z hlavních příčin mužské krize v rámci dospívání a dospělosti samotné, neboť *„otcové jsou pro děti stejně důležité jako matky.“* [Reflex 48/2011: 68] Rovněž Badinterová zastává podobné stanovisko. Zdůrazňuje, že je zapotřebí, aby se chlapci odpoutali od převládajícího vlivu matek a rozvíjeli tak dále své mužství. Ovšem nepřítomnost otce ve výchově potomka tento proces příliš neumožňuje [Badinterová 2005: 78, 119].

„První záchvěvy dospělosti a sexuálního života mi ale začaly ukazovat, jak neuvěřitelně neznám život, jak znám jen jeho ženskou stránku, jak jsem strašlivě na ženách závislý...“ [Reflex 41/2011: 35]

Z toho pak vyplývá, že je-li muž vychováván pouze matkou, stává se mužem zženštilým, mužem, jemuž chybí potenciál formování maskulinní role, který je odrazem absentujícího otce ve výchově dítěte. Takový muž pak přebírá zejména ženské hodnoty, je mužem nejistým, pasivním, úzkostlivým, a to právě zejména v důsledku nedostatku otcovského zájmu a výhradní péče matky [Badinterová 2005: 139, 146, 143]. Muži se tak dle autorů dostávají do začarovaného kruhu neustálých opakujících se problémů identifikace s maskulinní rolí.

Důvodem absence otce ve výchově dítěte a samostatné výchovy dítěte matkou je v člancích mimo pracovní zatížení otce zobrazeno také prostřednictvím feminizace školství, kdy dítě je svěřeno do péče žen/učitelek (naopak mužští učitelé zde chybí). Z toho lze usoudit, že rovněž nutnost svěřit dítě do vzdělávacího systému zfeminizovaného školství odebírá mužům/otcům možnost vychovávat syna a předávat mu tak mužské rolové vzory nezbytné pro jeho budoucí život. Nicméně, hlavním důvodem, jenž je články předkládán jako hlavní aspekt absence otců ve výchově dítěte, je rozvod či rozchod partnerů.

„Tento text odráží moji individuální zkušenost člověka, který vyrostl bez otce. Ale ta zkušenost je nyní zcela masová, děsivě masová; DVĚ Z PĚTI DĚTÍ SE DNES NARODÍ MIMO MANŽELSTVÍ a od poloviny těch v manželství rozených otec v průběhu jejich dětství odejde.“ [Reflex 41/2011: 35]

Dítě je pak dle článků převážně svěřováno do péče matky (autoři zde předkládají stereotypní předsudek soudů, ale i médií a veřejnosti, že matka je ta správná pro výchovu dítěte) a otec se následně na výchově potomka nepodílí, ať již z vlastní vůle či nikoliv.

„Dokud k tomu nedojde, budou práva otců vidět a vychovávat vlastní děti pošlapávána i nadále. Protože veřejnost, média, soudy i úřady ve zdrcující většině caus stojí na straně matky,....“ [Reflex 42/2011: 75]

Z toho vyplývá, že dítěti tak či onak chybějí mužské rolové vzory, a přestože je na muže kladen stále větší apel, aby se na výchově více podíleli, ženy/matky mají tendenci si dítě přivlastňovat pouze do vlastní péče a otce vynechávat. Toto vynechávání otce ze spoluúčasti na výchově potomka platí tudíž i v rámci oněch rozvodů či rozchodů, kdy matka je v člancích vyobrazena jako ta, která nedovoluje otci se s dítětem stýkat (či dokonce otce očerňuje a rozvíjí tak u dítěte tzv. syndrom

zavrženého rodiče: „Případů popouzení dítěte proti otci jsou u nás totiž stovky.“ [Reflex 42/2011: 74]), z čehož pak vyplývá, že omezuje možnost dítěte učit se oněm mužským identifikačním modelům.

„..., zatímco mi realita mého dětství vštěpovala, že jedinou autoritou je maminka...“ „A tím mé pátrání po biologickém otci skončilo, uvědomil jsem si, že co se mě týče, může jít někam.“ [Reflex 41/2011: 35]

„Maminka se rozvedla, když mi bylo pět.“ „..., tak si otce vůbec nepamatuju. A celé dětství mi nějak vědomě nescházel. Od začátků, které si pamatuji, pro mě prostě bylo normální mít jen maminku, a nikdy jsem po otci netoužil.“ [Reflex 41/2011: 35]

Označení „maminka“ jako označení zdobnělé však naznačuje, že muž/syn ke své matce zášť necítí, nedává jí vinu za to, že mu chyběl a stále chybí mužský identifikační vzor. Implicitní užívání označení „maminka“ vs. „otec“ jasně naznačuje jedincovo citové vnímání obou rodičů. Zatímco matku nazývá „maminkou“, u otce k tomuto zdobnělému označení, tedy „tatínek“, nedochází. Pak je patrné, že dítě vyrůstající pouze s matkou vidí ji jako tu hodnou, naopak z této výpovědi pak vyplývá, že jedinec obviňuje ze své současné situace spíše otce, což může být patrně způsobeno právě prostřednictvím popouzení dítěte matkou proti otci, stejně jako otcovým samozaviněním a nezájmem. „Otec“ jako slovo citově neutrální totiž nekonotuje žádný vřelejší vztah jedince k jeho osobě (ten je navíc doložen výkladem: „a nikdy jsem po otci netoužil“ či „může jít někam“), na rozdíl od citově zbarveného slova „maminka“. Pokud tedy dojde k rozchodu či rozvodu obou partnerů, syn pak věnuje více citu své matce, nikoliv otci.

Nicméně, absence otce ve výchově není zapříčiněna pouze rozvody a rozchody partnerů. Jak již bylo výše zmíněno, je zde vícero aspektů, které otce od výchovy svých potomků distancují, a pokud se pak

muži v důsledku rozvolňování genderových rolí do výchovy dětí více zapojují, pečují o ně, zůstávají na rodičovské dovolené a starají se o volný čas dítěte, pak podle článků zastupují tito muži jen poměrně malou část. Autoři předkládají tyto snahy mužů jako přínosné a perspektivní zejména u mladých, vzdělaných a dobře zajištěných jedinců, nicméně zároveň upozorňují, že většinou je péče o domácnost a o výchovu dětí nahlížena spíše stereotypně, je tedy přikládána matkám.

Obrazový materiál rovněž predestinuje téma otcovství v duchu negativních konotací, jež jsou předkládány obrazy trpícího dítěte v nepřítomnosti výchovy otce a celkového ohrožení vztahu mezi nimi. Fotografie pracují s motivy neštěstí, smutku, poškození dítěte (viz Příloha 1, obr. 5), pláče, odvrácení se k dítěti zády (viz Příloha 1, obr. 6), či nepřívětivého počasí, v němž otec se synem kráčejí (viz Příloha 1, obr. 7), tedy i jejich vztah je takovéto nepřízni vystaven. Nicméně další obraz předkládá otce starajícího se o své dítě, a to prostřednictvím motivu hry s dítětem (viz Příloha 1, obr. 8). Fotografie tak navozují dojem, že muž je schopen se o dítě postarat a že je velmi podstatné s potomkem vztahy navazovat a předávat mu tímto způsobem mužské rolové vzory.

Muži jsou tak v člancích vykresleni jako ti, kteří jsou ohroženi aspektem absentujícího otce ve výchově. Nutnost zapojení otců do výchovy je tedy nepostradatelná, nicméně jak textový, tak i obrazový materiál poukazuje zároveň na nejednoduchost dosažení tohoto cíle, neboť mužům stojí v cestě řada překážek. Je tedy podstatné, aby muži překonali veškeré zábrany, jež jim stojí na cestě ke svým synům, aby se oprostili od stereotypní představy, že žena je ta správná pro výchovu dítěte, a rovněž se pak pro blaho svých synů do výchovy zapojovali. Autoři článků tímto způsobem ukazují, že pokud se otcové plně nezapojí do výchovy svých dětí (v tomto případě synů) a nebudou mít snahu překážky spojené s touto participací na výchově překonávat a pokud svým potomkům nebudou předávat mužské rolové vzory a poznatky

z oblasti formování nové podoby maskulinity, pak jejich synové budou touto otcovou absencí při výchově strádat po celý život.

„Mužům chybějí mužské vzory, a proto se ani oni sami nemohou těmi vzory pro další generaci, generaci svých synů, stávat.“ [Reflex 41/2011: 36]

8.2 Proměny v oblasti zaměstnání

V rámci této oblasti předkládají autoři proměňující se obraz muže, jenž v dnešní době ztrácí post živitele rodiny. Nicméně od mužů se stále očekává slušný výdělek, avšak je pak pro ně velice obtížné skloubit požadavek úspěšnosti v zaměstnání spolu s péčí o rodinu a výchovu [Šmídová 2002: 111]. Z tohoto předpokladu pak vyplývá ambivalentní tendence, jež se zároveň soustředí na muže, který se má zapojit do výchovy dítěte a který ztrácí post živitele rodiny, rovněž však jako na muže, jenž má vydělávat slušné peníze a zajišťovat rodinu. Tedy stereotypní obraz muže jako živitele rodiny je v opozici s obrazem muže, jehož post živitele rodiny je dnes na ústupu, čímž zároveň dochází k ohrožení tradičně vnímané maskulinní pozice.

„Muži, od nichž se stále očekává úspěšnost spojená se slušným výdělkem...“ „..., neb otec vydělává peníze a přijde z práce utahaný jako kůň, často třeba až v devět večer.“ [Reflex 41/2011: 33, 37]

„Když zjistili, že se od nich najednou nečeká role vůdce a živitele rodiny,...“ [Reflex 41/2011: 33]

Tímto způsobem zde dochází k ambivalentnímu vyjednávání maskulinní role, jejíž pozice není pevně ukotvena. Muži totiž nemají, jak autoři předkládají, v oblasti zaměstnání a roli živitele rodiny své pevné místo, neboť na jednu stranu ztrácí tuto vůdčí roli finančního zajišťování rodiny, o něž se dělí s partnerkou, zároveň je však na muže stále kladen

tradiční apel postu živitele rodiny, nicméně tím, jenž se zároveň kloubí s podílením se na výchově dítěte. Muži musejí přebírat část břemene do té doby zatěžující pouze partnerku, aby i ona mohla rozvíjet svůj kariérní postup [Šmídová 2002: 111]. Není divu, že muži jsou si svým postavením v oblasti zaměstnání nejistí, neboť, jak říkají autoři, jejich pozice v této oblasti dosud není pevně ustanovena.

„A jak by se mohl vzorem stát otec, který se jen věnuje dítěti, nevydělavá proto peníze a rodina kvůli tomu strádá? Začarovaný kruh bez konce.“ [Reflex 41/2011: 37]

8.3 Sexualita a partnerské vztahy

Pokud hovoří autoři o partnerství, tak vždy v konotaci s partnerstvím heterosexuálním. Z toho vyplývá, že heterosexuality zde platí za jakýsi nepsaný zákon, jenž naprosto odmítá hovořit o partnerství homosexuálním, neboť je to právě heterosexuality, která platí za měřítko opravdového a správného mužství. Tedy heterosexuální pozicí muži ustavují svou maskulinitu již natolik poškozenou změnami probíhajícími ve společnosti [Badinterová 2005: 97; Řeháčková 2006: 301-302].

Muži jsou tak v daném článku vyobrazeni jako ti, kteří si prostřednictvím sexu ustavují své maskulinní pozice a znovuobnovují tímto způsobem svou sebedůvěru. Stávají se lovci, bojovníky a dominantními samci, kteří se snaží získat co nejvíce milenek a svými „úlovky“ se před ostatními muži náležitě chlubí. Tuto perspektivu bychom mohli hodnotit perspektivou hegemonního mužství R. W. Connella, již nahlíží jako „soubor genderových praktik, které zaručují dosažení dominance mužů nad ženami.“ [Connell 2005: 77] V rámci těchto vztahů je tedy muž tím, jenž ženu dobývá, ona je pak pouhým předmětem jeho sexuální touhy.

Nicméně druhá pozice, již autor onoho článku předkládá prostřednictvím díla S. Biddulpha „Mužství“, je naopak postavena na rovnosti v partnerství, kdy sex se má pro muže stát určitým aspektem pohody a uvolnění. Z toho vyplývá, že mužská sexualita a bojovnost je tímto způsobem utlumována, sex nemá sloužit k potvrzování si vlastní maskulinity, ale má jedinci přinést klid, pohodu a uvolnění v rámci partnerského vztahu, tedy ve vztahu, jenž je vyrovnaný, nikoliv v takovém, kde muž dominuje nad ženou. Partnerský vztah má muži poskytnout zázemí a duševní pohodu v dnešní pro maskulinitu nebezpečné době. Nicméně autor článku tuto Biddulphovu perspektivu do jisté míry zesměšňuje.²²

„Biddulph v podstatě tvrdí, že byste se měli vykašlat na porno a místo toho hledat sexuální spiritualitu. Problém je, že muži ji často chtějí hledat v nejrůznějších rekreačních či inspiračních vztazích mimo svůj hlavní partnerský život, což je, zdá se, problém, s jehož řešením nemají manželky často pochopení.“ [Reflex 41/2011: 34]

Můžeme tak říci, že autor k postoji, který předkládá Biddulph, přistupuje spíše skepticky a nahlíží sexuální vztahy jako ty, prostřednictvím kterých muži dominují nad ženami a upevňují tak svou tradiční podobu mužství.

Nicméně je důležité konstatovat, že i přes veškeré tendence a snahy utvrzování maskulinní pozice skrze sexuální dominanci muže nad ženou, je mužská sexualita v ohrožení. Sexuální dominance je dnes totiž nejen v rukou samotných mužů, ale rovněž žen, neboť

²² Zesměšněním výkladu autority, kterou zde představuje Steve Biddulph, dochází k otevření textu, který tak nabízí vícero možných interpretací.

„(Muž - pozn. autorky) MÁ SEX (KDYŽ ONA CHCE).“²³ (viz Příloha 1, obr. 4) Je to tedy žena, která může přebírat iniciativu v sexuálním chování, nikoliv muž, jehož sexuální dominance je podkopávána a s ní i tradiční pohled maskulinity. Obrazový materiál pak otevřeně přiznává, že rovněž samotní muži vnímají svá selhání v sexuálním životě jako selhání jejich vlastního mužství, což by je mělo s určitou nadsázkou vést k vyhledávání odborné pomoci (viz Příloha 1, obr. 9).²⁴

Samotné partnerské vztahy pak články rovněž zobrazují nikoli jako harmonické, ale spíše jako takové, jež se rozpadají, ať již v rámci manželství či nikoliv. Hovoříme zde o vztazích, v nichž nedominuje muž nad ženou, ale o polarizovaných pozicích obou z partnerů, v němž leckdy vítězí partnerka nad partnerem. Tak rovněž dochází k pokoření tradičně vnímaného mužství, v rámci něhož muž aktivně zastupuje vedoucí pozice v mnoha oblastech, partnerství nevyjímaje. Autoři článků tedy zobrazují nikoliv vztahy zajišťující klid a duševní pohodu, ale takové, v rámci kterých dochází k boji mezi pohlavími, ať již z důvodů snahy ženy ukázat muži, že ho nepotřebuje, že dítě dokáže vychovat sama stejně tak, jako se finančně zajistit, nebo ze strany muže, který se může cítit být nedoceneným, na něhož je vyvinut příliš velký tlak a žena jej využívá jen kvůli penězům, jak ostatně autoři předkládají v rozhovoru s Tatjanou Horkou.

²³ Samozřejmě můžeme tento výrok v celkovém kontextu obrázku chápat jako text otevřený, a to prostřednictvím nadsázky, která umožňuje polemizování nad jeho možným významem. Výroku, který autoři předkládají, tedy rozumím takovým způsobem, že muž by neměl být tím, který svou sexualitu podřizuje ženě, nicméně však ani ženská sexualita nepodléhá muži, tedy jisté ohrožení v oblasti mužské sexuální dominance zde ze strany ženy existuje.

²⁴ I zde prostřednictvím prostředků ironie, zesměšnění a nadsázky dochází k otevření textu, stejně jako prostřednictvím střetu obrazu muže „playboye“ a obrazu muže, jenž ztratil svou sexuální aktivitu, tedy symbol hegemonního mužství. Otevřenost textu nám pak umožňuje diskutovat vícero významů pojících se s obrazem maskulinity. Tato otevřenost textu mi tedy dovoluje rozumět celému výjevu jako degradaci tradičně pojímaného obrazu maskulinity, a to skrze sexuální neaktivitu muže, který je vyobrazen jako „králíček playboy“, tedy symbol přitažlivosti, neodolatelnosti a mužské sexuality, kterou nicméně ztrácí. Tento výjev rovněž poukazuje na aspekt neschopnosti muže aktivně se vypořádat se svou situací.

„Svou pravdu mají oba. A znovu je to boj mezi mužem a ženou. Boj je mezi mým rodem a tvým rodem.“ [Reflex 48/2011: 69]

Takové vztahy pak trpí silnou mírou křehkosti a nestálosti, což přisuzují dnešní době tekuté modernity a lásky, v rámci níž jsou vztahy křehké a lehce nahraditelné. Rovněž se jedná o vztahy založené nikoliv na potřebě dlouhodobého budování důvěry mezi partnery, ale spíše se setkáváme se „vztahy do kapsy“, které lze snadno vyměnit a nahradit novými vztahy, založenými nejlépe na sexuální touze [Bauman 2013].

Rovněž obrazový materiál zhodnocuje partnerský vztah pohledem vztahu nefungujícího či rozpadajícího se, a to prostřednictvím motivů obrácených postav muže a ženy k sobě zády, vyčítavými pohledy, náznakem hádky (viz Příloha 1, obr. 10), rozčilením či bariérou mezi oběma partnery, jíž se jeden z partnerů snaží uchránit a druhý zničit (viz Příloha 1, obr. 11). Mezi partnery tak nastává boj, boj mezi pohlavími, v němž každý stojí na své straně, na jiném pólu sporu, z něhož nechce ustoupit a udělat vstřícný krok, čímž pak nejvíce trpí potomek obou partnerů. Nicméně není to žena, která by byla přímo vyobrazena v pozici podřízené muži. Naopak jak obrazový materiál, jenž např. předkládá scénu z filmu „Válka Roseových“ (viz Příloha 1, obr. 11)²⁵, tak textuální podoba článků nahlíží ženu jako stejně silnou či silnější ve svém postoji, než je muž, čímž opět dochází k pokřivení představy muže jako zastupujícího dominantní pozici ve vztahu. Celý výjev pak můžeme hodnotit jako projev odvráceného pólu obou partnerů, jenž nestaví na rovnosti, ale spíše na neporozumění druhému a boji, v němž nedominuje pouze muž, čímž dochází k narušení tradičně vnímané roli maskulinity.

²⁵ Na tomto obrázku není žena muži podřízena, naopak je umístěna ve stejné poloze: muž i žena stojí, tlačí na bariéru (dveře) mezi nimi. Muž není tím, který by svou silou bariéru zničil, žena ji dokáže udržet. Ani jeden z partnerů nechce druhému ustoupit.

8.4 Žena jako viník

Pokud se v člancích hovoří o negativních aspektech, jež doprovázejí dnešní situaci mužů, tak je to právě ženský element, který tuto neblahou situaci zaviňuje. Ženy jsou těmi, které ohrožují tradiční postavení maskulinity, neboť prostřednictvím feminismu a emancipace pronikají do výhradně mužských oblastí [Badinterová 2005: 16]. Autoři zobrazují ženy jako ty, jež se vymanily z podřízené role v zaměstnání, společnosti i sexu, z čehož následně vyplývá, že tyto aspekty se odráží v dehonestaci dnešního postavení mužů.

Z předložených perspektiv pak lze usuzovat, že žena je viníkem neblahého stavu dnešních mužů nejen v oblastech náležitých dříve výhradně mužům, ale také v rámci výchovy chlapců, kteří se matčíným vlivem stávají muži zženštilými [Badinterová 2005: 28-29], nemluvě o feminizaci školství [Gilbert, Gilbert 1998: 32], v rámci něhož prožívají chlapci nejdůležitější období identifikace s otcem v další ženské péči.

„Pokud jste malý chlapec ve Slovinsku a chodíte na první stupeň základní školy, máte ohromující devadesáti osmi procentní šanci, že vás bude učit žena. V Česku je to podle zmíněného ústavu pro informace ve vzdělávání devadesát pět procent, což je také impozantní číslo.“ [Reflex 43/2011: 82]

Jak již bylo výše řečeno, ženská péče je v rámci článků vykreslena jako taková, jež znemožňuje chlapcům přijímat maskulinní identifikační vzory, nevyjímaje tendenci žen/matek dítě si přivlastňovat (a to jak v rámci partnerství/manželství, tak i mimo něj) a samostatně rozhodovat o jeho výchově (*„Pro mě a mé děti, říkají. Už ten jazyk, jímž mluví, je špatně. Ne jejich společné děti, ale její.“ [Reflex 48/2011: 69]*), což je hodnoceno jako biologická danost. Matky tak jednoduše vynechávají otce ze spoluúčasti na výchově potomka (např. jeden z titulků článku sděluje: *„Matky chtějí vymazat otce!“ [Reflex 48/2011]*), a to zejména tehdy, dojde-li k rozvodu či

rozchodu partnerů. Z toho vyplývá, že žena/matka v roli viníka nedovoluje otci se s dítětem stýkat, popouzí jej proti němu, čímž dítěti ubírá možnost učít se oněm pro život nezbytným maskulinním modelům.

„Partneři se nikdy nevzali a matka, která měla syna v péči, u něj cíleným pomlouváním otce vypěstovala syndrom zavrženého rodiče.“ [Reflex 42/2011: 74]

„Rozvedená maminka osmiletému chlapci, jehož má v péči denně opakuje, že její bývalý manžel, o kterém dítě musí mluvit jako o „panu N“ a maminka jej tituluje slůvkem „nebožtík“, bude chlapce, až si ho dovede, tahat za penis.“ [Reflex 44/2011: 39]

Můžeme tak prostřednictvím článků usuzovat, že je to právě žena, která může za současný krizový stav mužů, neboť je to ona, kdo prostřednictvím řady prostředků ubírá mužům jejich prostor, jejich autoritu, jejich schopnost manipulovat, řídit a vítězit.

9 KONCEPT OTEVŘENÉHO A UZAVŘENÉHO TEXTU

V poslední, čtvrté části analytického bloku, jsem se zaměřila na rozbor článků pomocí konceptů otevřeného a uzavřeného textu ve snaze zodpovědět otázku: *Jakým způsobem je konstruována maskulinita a myšlenka krize prostřednictvím konceptů otevřeného a uzavřeného textu?*

Jak již bylo předestřeno v metodologickém oddílu, uzavřeným textem rozumíme takový text, který podporuje jeden jediný význam. Daný text tak očekává, že čtenář samotný bude podroben takovému působení a následnému efektu, jež měl autor v úmyslu, a to pak zejména prostřednictvím snadné čitelnosti, pochopitelnosti a srozumitelnosti textu čtenáři, jenž pak v textu postrádá jakýkoliv nesoulad [Eco 2010: 73; Fiske 1987 citován in Řeháčková 2006: 292]. Naopak otevřený text je zahlcen mnohovýznamovostí a rozporuplností, které jsou zajištěny takovými prostředky jako ironie či nadsázka, kdy pomocí těchto aspektů je čtenáři

umožněno vkládat do textu různé významy, a to bez ohledu na záměr samotného autora. Takový text je vytvořen s předpokladem možnosti vícera interpretací a výkladů, nikoliv jen jednoho jediného [Fiske 1987 citován in Řeháčková 2006: 292; Eco 2004: 49].

V průběhu analýzy se některé texty představily jako více uzavřené než texty jiné, a to zejména pomocí prostředků jakými jsou statistiky, výsledky výzkumů, rady odborníků zaznamenané ve speciálních rámečcích, ale i v textu samotném, soudní paragrafy a výroky, či absence nadsázky, ironie a zesměšnění. Tedy takové texty, jejichž obsah je jen stěží možné vykládat jiným způsobem, než jakým zamýšlel sám autor, nevyjímaje předpoklad, že na odborníky (ať již soudce, výzkumníky, statistiky) nahlížíme jako na ty, jež díky svému vědění disponují schopností utvářet hodnotná a pravdivá sdělení. Tyto aspekty, jež byly definovány jako prostředky, které text uzavírají, se pak dominantněji objevovaly zejména ve spojitosti s oblastí problematiky otcovství.

Uzavřenost textu, jež se váže k aspektu otcovství, by mohla být interpretována takovým způsobem, že jde-li o problematiku otcovství v dnešní době, není zde namísto tuto oblast nějakým způsobem zesměšňovat či ironizovat. Naopak autoři situaci pojímají se s otcovstvím nahlíží optikou vážnosti, jež je opředena řadou negativ vedoucích k myšlence krize, ať již se jedná o případ rozvodů, přivlastňování si péče o dítě matkami, a pokud se muži začínají do výchovy dítěte zapojovat, pak jich je jen malá část a tento aspekt znovuzacheňování do soukromé sféry nahlíží jako pro ně obtížný. V každém případě je potenciál předávání mužských rolových vzorů dítěti/synovi poměrně nízká, což se pak neblaze odráží na jeho budoucím životě. Čtenáři je tak předložen diskurz krize maskulinity, jenž se na problematiku otcovství vztahuje, bez možnosti čtenáře vyjednávat jiný význam, a to právě pomocí výše zmíněných prostředků výroků odborníků, statistik, soudních paragrafů, a tedy i absence ironie, nadsázky a zesměšnění, jež daný text uzavírají.

Příjemce je pak nabádán k přijetí významu jednoznačného, tedy takového, jež do něj autor vložil a zároveň očekává, že jej bude čtenář stejným způsobem chápat. V tomto případě tak, že pokud se muži nezapojí do výchovy svých dětí/synů a nebudou mít snahu překročit veškeré překážky, které se s participací na výchově pojí a předávat tak potomkům mužské rolové vzory a poznatky, jež získali z práce na budování nově požadované formě maskulinity, pak budou vychovávat syny stejně nejisté a zmatené, jakými jsou oni sami, kteří budou moci spoléhat pouze na pomoc například v rámci mužských přátelství.

Muži jsou tak vyobrazeni jako ti, kteří mají opustit tradiční podobu maskulinity, jež sama sebe nahlíží obrazem dominance, úspěšnosti ve veřejné sféře a svěření výchovy dětí a péče o domácnost výhradně do rukou partnerky, a kteří mají naplňovat nový obraz ideálního muže, s čímž si muži samotní nevědí rady, a tak u nich dochází k nárůstu stresu, pocitů nejistoty a neschopnosti se definovat. Tyto problémy, jež se pojí nejen s tématem otcovství, pak nebyly uzavřenými texty nijak zpochybňovány. V tomto případě princip uzavřeného textu připisuje maskulinitě pouze jeden význam, který není možné vyjednávat, a to právě význam negativní, jenž je hlavním aspektem diskurzu krize. Naopak otevřený text disponuje možnostmi diskutovat vícero významů maskulinit, tedy vyjednávat množství různých diskurzů [Řeháčková 2006: 304].

Otevřený text byl v rámci analýzy identifikován pomocí prostředků nadsázky a ironie, jež určité části textu využívaly. Rovněž byl v rámci otevřeného textu používán odlišný typ obrazového materiálu, jenž také pracoval s principy nadsázky a vtipu přecházejícího v ironii,

na rozdíl od textu uzavřeného (porovnání viz Příloha 1, obr. 12, obr. 13).²⁶ Díky nadsázce a ironii tak autor komunikuje spolu se čtenáři obsah, jemuž dal jistou podobu. Jak nadsázka, tak ironie totiž představují takové uchopení textu, jež se vyznačuje přeháněním a zveličováním či vkládáním odporujících si významů, což pak vede čtenáře k aktivnímu čtení textu, neboť prostředky ironie a nadsázky nepředpokládají výklad textu pouze jedním způsobem [Fiske 1987 citován in Řeháčková 2006: 292, 297]. Díky této otevřenosti textu se pak čtenář stává aktivním příjemcem onoho obsahu, nikoliv příjemcem pasivním, což mu umožňuje vyjednávat vícero interpretací než pouze jednu jedinou, jak by tomu bylo u textu uzavřeného.

Úvodní článek předkládá označení muže jako „*dinosaur*“, jehož život je naprosto „*v háji*“, a který místo svého osudu „*drží v rukou hračku, podobné té, jež má v ruce Maggie ze Simpsonových, a křičet hrůzou je to jediné, co se dá dělat.*“ [Reflex 41/2011: 32] Označení dinosauru můžeme

²⁶ Otevřený text, Obr. 12 (muž vyobrazený jako kosmonaut plující vesmírem daleko od planety Země s popiskem: „Našli jste si práci daleko od domova? Před problémy stejně neutečete.“) V tomto případě vidím otevřenost textu v jeho ironickém tónu, stejně jako v nadsázce. Práce „daleko od domova“ zde není vyobrazena v kontextu měst, států, dokonce ani světadílů, ale vesmíru, což je myšlenka jistě nadsazená. Taktéž vyobrazení samotného muže jako kosmonauta, který pluje vesmírem, nahlížím jako nadsázku. Obrázek pak navíc doplňuje ironicky znějící popisek, jenž zde vystupuje ve formě výsměchu. Ironie a nadsázka zde tedy umožňují čtenáři opět vyjednávat různé významy maskulinit a diskurzů, které se s těmito debatami pojí. Čtenář tak může vnímat obrázek muže kosmonauta jako takový, kdy situace dnešních mužů je chápána převážně negativně, tedy pojímána diskurzem krize, ale stejně tak právě pomocí ironie a nadsázky může dojít k zlehčení a zesměšnění této situace, což pak zároveň otevírá možnosti dalším diskusím.

Uzavřený text, Obr. 13 (dvě postavy muže a ženy s od sebe odvrácenými pohledy, mezi nimi stojí dítě se sklopeným smutným pohledem, nad ním je mráček s bleskem. Popisek zní: „Nejhorší řešení problémů? Dítě jako hromosvod.“) Uzavřený text zde zobrazuje dítě trpící ze špatného vztahu jeho rodičů. Do textu je jasně vložena myšlenka autora jak daný text číst a rozumět mu. V tomto případě chápeme danou situaci negativně, a to jak v rámci rozbroje mezi partnery, tak v rámci problematiky negativních vlivů těchto nesouladů na dítě (ve vztahu k obsahu textuální podoby článků totiž neshody mezi partnery často plynou v rozchod či rozvod a svěření dítěte do výhradní péče matky a následné absence mužských rolových vzorů). Autorem je zde předkládán jeden jediný význam, význam negativní pojící se s diskurzem krize. Tento význam nevykazuje střet s žádným jiným. Rovněž zde chybí aspekty nadsázky, ironie či zesměšnění, které se pro mne staly zásadními pro identifikaci textů otevřených.

interpretovat takovým způsobem, že jsou to právě oni muži, již jsou dnes pádivými tendencemi hnáni k vyhynutí. Tedy stejně tak, jako dříve dinosaury vyhladil meteorit, může dnešní muže stejným způsobem zničit žena. Nicméně nadsázka, která těmito označeními situace dnešních mužů vyvolává domněnku šířící se krize, již dnešní muži trpí, zároveň konotuje myšlenku vícera interpretací. Tímto způsobem poskytuje autor čtenářům možnost neustále vyjednávat význam maskulinit a diskurz, jenž se s proměnou obrazu mužství pojí [Řeháčková 2006: 304].

Nadsázkou a ironií totiž autor diskurz krize, „jenž je považován ze všech současných diskurzů okolo transformace genderových vztahů za ten nejvíce silný a zřejmý“ [Whitehead, Barrett 2001: 6], zlehčuje, dokonce bychom mohli říci, zesměšňuje. Zesměšňuje skutečnost negativních aspektů, jež dnešní muže ohrožují, naopak je zlehčuje a přidává mužům statut vyhynulého rodu, tedy roli silně nadsazenou.

Charakter otevřeného textu je pak zaznamenaný nejen v samotném úvodním článku, ale rovněž i v dalších částech textu. Jako příklad můžeme uvést část článku, kdy redaktor Luděk Staněk zpochybňuje a zesměšňuje sedm základních bodů Steveho Biddulpha, jak se stát „správným mužem“. Ironicky se opírá zejména o Biddulphův pohled na mužskou sexualitu a říká, že *„sex pro vás (muže – pozn. autorky) může být hnusná a obsesivní záležitost, nebo silný zdroj duševní pohody. Tvrdí se v knize mužství, což dává smysl. Otázka je, zda se tohle Biddulphovi někdy povedlo vysvětlit jeho manželce.“* Pro Staňka *„tohle zní jako nějaké zatracené new age a do značné míry to i něco podobného bude.“* Šestý bod Biddulphova návodu pak hlásí: *„najděte si práci, do které dáte srdce“*, načež Staněk reaguje, *„To se jim to kecák, co?“* Stejně tak poslední bod, jenž upozorňuje na nutnost dostatečného *„prostoru pro vlastní divokost“*, autor komentuje slovy: *„nebojte se požívat strach či další*

*nepříjemné pocity. Dělalí vás silnější. Prý.*²⁷ [Reflex 41/2011: 34] Dalším příkladem otevřeného textu pak může být již několikrát výše zmíněná koláž mužské „metrosexuální hlavy“ s tělem jako žena spolu s popisky, jež zní „NEKOJÍ (ZATÍM)“, „MLUVÍ (JEN KDYŽ JE TÁZÁN)“, „HOLÍ SE (ALE JINDE)“, „JE HEBKÝ (VŠUDE)“, „MÁ SEX (KDYŽ ONA CHCE)“ a na otázku „CO DĚLÁ?“ získáváme odpověď „(HLAVNĚ DOMÁCÍ PRÁCE).“²⁸ (viz Příloha 1, obr. 4)

Můžeme tak říci, že ihned v rámci úvodu, stejně jako v některých dalších částech textu, chce autor prostřednictvím ironie a nadsázky upozornit na aspekt možnosti polemizování a vyjednávání významů maskulinity, a to prostřednictvím diskutování diskurzu, jenž se pojí s proměňující se podobou maskulinity, a aby čtenář byl této možnosti rovněž nakloněn. Tedy, aby příjemce obsahů nad oním diskurzem přemýšlel, zda skutečně přijmout všeobecně rozšířený diskurz krize, či nikoliv, a aby si tak čtenář ustavil svou vlastní pozici k tomuto tématu.

²⁷ Autor zde zesměšňuje postoj Steveho Biddulpha, který v článku vystupuje jako autorita zabývající se neblahou situací dnešních mužů, kterou se snaží seriózním způsobem řešit, a to prostřednictvím rad a návodů jak se z této situace dostat. Nicméně Luděk Staněk jeho východisko ironizuje a zesměšňuje, čímž narušuje vážnost Biddulphových slov a umožňuje tak čtenáři možnost vícera výkladů a interpretací, nikoliv jen jedné jediné. Zesměšnění a ironizace výkladu autority tedy umožňuje nahlížet text jako otevřený.

²⁸ V tomto případě vidím otevřenost textu opět v jeho nadsazeném tónu. Autor jako by zde ironizoval a zesměšňoval situaci mužů a zároveň tak diskurz krize samotný. Představení muže jako takového, jenž nekojí, ale jen prozatím, protože taková chvíle, kdy kojit jistě začne, co nevidět přijde, nahlížím jako velkou nadsázkou, stejně jako představy, že muži budou postupem času dělat hlavně domácí práce a mluvit, jen když budou tázáni. Autoři tak pomocí nadsázky, obsažené nejen ve výroci samotných, ale také v obrazu spojení mužské „metrosexuální hlavy“ a ženského těla, opět umožňují čtenáři vyjednat v tomto textu vícero významů a zároveň tak diskutovat diskurz, jenž se s maskulinitou pojí.

10 ZÁVĚR

Jak poznamenává Whitehead a Barrett [2001: 6], hovoří-li se v západní společnosti o situaci dnešních mužů, pak dominantně diskurzem krize. Pokud pak hovoříme o krizi, většinou v nás tento pojem vyvolává negativní konotace. Diskurz krize maskulinity tak implicitně evokuje představu, že se dostáváme do období úpadku, kolapsu, obtížností, nejistoty a napětí [Morgan 2006: 109].

Tuto myšlenku krize rovněž vykazují články seriálu „Mužství“ časopisu Reflex, kde je o mužích pojednáváno jako o těch, kteří ztrácejí dominantní pozici pojící se s tradiční formou hegemonní maskulinity tak, jak ji definuje Connell [1987]. Naopak muži musejí odpovídat novým požadavkům ideálního muže, což se jim nedaří a činí je to tak bezmocné, nejisté, neschopné se definovat a uchopit svou situaci v dnešní době [Badinterová 2005: 14-15]. Idea krize je zde tedy zobrazena takovými aspekty, jež můžeme označit právě za negativní. Objevují se problémy mužů v oblasti otcovství, a to zejména v kontextu absence muže/otce při výchově syna, kterému pak chybí mužské rolové vzory, čímž chlapci trpí v průběhu celého života. Muži jsou rovněž ohroženi ve svém postavení v zaměstnání, trpí pocity nejistoty a bezmoci a zároveň ztrácejí vlastnosti považované za dominantně maskulinní. Naopak jsou od nich vyžadovány vlastnosti, které označujeme za ženské, nemluvě o proměně vzhledu, který je výrazně blízký vzhledu femininnímu, a pokud je v článku zobrazen muž jako drsný, s cigaretou v puse jako pravý „gangster“, tak pouze proto, aby nám autor sdělil, že dneska takhle muži prostě nevypadají a ani se neočekává, že by se měli podobným způsobem chovat. Jedinou pomoc, kterou pak muži v dnešní situaci mají, je dle autorů proveditelná pouze v rámci mužských přátelství, v nichž mohou konzultovat své problémy se svými mužskými přáteli. Celé uvažování o krizi maskulinity je pak rámováno aspektem negativního působení žen, které prostupuje všemi oblastmi ohrožujícími tradiční podobu maskulinity. Články předkládají

obraz boje mezi pohlavími, kdy muži a ženy stojí na opačných pólech zájmů, přičemž je to právě žena, která je představena jako hlavní viník dnešní špatné situace mužů.

Nicméně, i přesto dávají autoři článků čtenáři možnost diskurz, jenž se týká proměny maskulinity, diskutovat a utvářet si vlastní postoj, a to prostřednictvím koncepce otevřeného textu. Text se stával otevřeným především prostřednictvím ironie, nadsázky a zesměšnění, které umožňovaly čtenáři vyjednávat vícero významů maskulinit a nikoliv jen jeden jediný. Tímto způsobem aktivují texty v čtenáři nutnost význam maskulinity neustále diskutovat, znovu promýšlet a vytvářet různé interpretace. Otevřené texty naznačují, že maskulinita jako taková tedy stále ještě není ustavena, naopak význam maskulinit je neustále vyjednáván stejně jako diskurz s nimi se pojící.

Tuto perspektivu můžeme sledovat rovněž prostřednictvím aspektu ambivalence, jež je v článcích vykazována, a to prostřednictvím střetávání různých obrazů maskulinit, které jsou navzájem v rozporu. Jedná se právě o ambivalenci, jež vyvolává neschopnost mužů definovat se a ustavit svou pozici ve společnosti, neboť na jednu stranu je od nich vyžadováno zastávání tradičních maskulinních rolí, zároveň se však od nich požaduje přijímání nových požadavků, jež jsou na maskulinitu kladeny, a jejich snaha by pak měla směřovat k přibližování se ideálnímu typu androgyna [Badinterová 2005: 155-160]. To je ovšem pro muže velmi komplikované neboť oni sami si nejsou jistí, jaká role se od nich vlastně požaduje a kde mají své místo. Nevědí, mají-li být tedy mužem novým, nově ideálním, nebo tím tradičním zastupujícím hegemonní maskulinitu.

Na jednu stranu negativní aspekty, jež v nás konotují myšlenku krize, stejně jako možnost vyjednávání diskurzu prostřednictvím otevřeného textu, stejně jako princip ambivalence, vykazují jistou nesourodost v názoru na obraz maskulinity a ukazují tak, že muži svou

maskulinitu musí teprve vyjednat. Tedy maskulinita, jak články předesťirají, v dnešňí době není pevně ukotvena (muži stále nemají ukotvené své pozice v rodině, zaměstnání a celé společnosti), naopak je neustále vyjednávána a její obraz není v mnoha oblastech jednotný.

11 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

Appelrouth, Scott, Laura Desfor Edles. 2011. „Connell’s Intellectual Influences and Core Ideas.“ Pp. 360-361 in Scott Appelrouth, Laura Desfor Edles (eds.). *Sociological Theory in the Contemporary Era: Text and Readings*. Los Angeles, London, New Delhi: SAGE Publications.

Badinterová, Elisabeth. 2005. *XY. O mužské identitě*. Praha – Litomyšl: Paseka.

Barthes, Roland. 2004. *Mytologie*. Praha: Dokořán.

Barthes, Roland. 2007. *S/Z. Francouzské myšlení II*. Praha: Garamond.

Bauman, Zygmunt. 2013. *Tekutá láska: o křehkosti lidských pout*. Praha: Akademia.

Beauvoir, Simone de. 1967. *Druhé pohlaví*. Praha: Orbis.

Cleaver, Frances. 2002. „Men and Masculinities: New Directions in Gender and Development.“ Pp. 1-27 in Frances Cleaver (eds.). *Masculinities Matter! Men, Gender and Development*. London & New York: Zed Books.

Connell, R. W. 1987. *Gender and Power: Society, the Person, and Sexual Politics*. Cambridge: Polity Press.

Connell, Bob. 2002. „Hegemonic masculinity.“ Pp. 60-63 in Stevi Jackson, Sue Scott (eds.). *Gender: A sociological reader*. New York: Routledge.

Connell, R. W. 2005. *Masculinities*. Cambridge: Polity Press.

Connell, R. W., James W. Messerschmidt. 2005. „Hegemonic Masculinity: Rethinking the Concept.“ *Gender & Society* 19 (6): 829-859.

Corneau, Guy. 2012. *Chybějící otec, chybující syn – jak absence otce ovlivňuje utváření mužské identity*. Praha: Portál.

- Craig, Steve. 1992. *Men, Masculinity and the Media*. London: SAGE.
- Čermáková, Marie. 1997. *Rodina a mění se gender role – sociální analýza české rodiny*. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- Eco, Umberto. 2004. *Meze interpretace*. Praha: Nakladatelství Karolinum.
- Eco, Umberto. 2010. *Lector in fabula. Role čtenáře aneb Interpretační kooperace v narativních textech*. Praha: Edice možné světy - Academia.
- Edwards, Tim. 2006. *Cultures of Masculinity*. New York: Routledge.
- Eisler, Richard M. 1995. „The relationship between masculine gender role stress and men’s health risk: The validation of a construct.“ Pp. 207-228 in R. F. Levant, W. S. Pollack (eds.). *A new psychology of men*. New York: Basic Books.
- Foster, Victoria, Michael Kimmel, Christine Skelton. 2001. „What about the boys? An overview of the debates.“ Pp. 1-23 in Wayne Martino, Bob Meyenn (eds.). *What about the boys? Issues of masculinity in schools*. Buckingham: Open University Press.
- Franco, Judith. 2008. „The More You Look, the Less You Really Know: The Redemption of White Masculinity in Contemporary American and French Cinema.“ *Cinema Journal* 47 (3): 29-47.
- Gilbert, Rob, Pam Gilbert. 1998. „Masculinity Crises and the Educattion of Boys.“ *Change: Transformations in Education* 1 (2): 31-40.
- Hašková, Hana. 2000. „Postoje české vysokoškolské vzdělané populace k pozici žen na trhu práce.“ *Sociologický časopis* 36 (4): 441–457.
- Havelková, Hana, Mirek Vodrážka. 1998. *Žena a muž v médiích*. Praha: NADACE GENDER STUDIES.
- Hearn, Jeff. 2013. „Men, Masculinity and Masculinities.“ Pp. 149-156 in Mary Evans, Carolyn H. Williams (eds.). *Gender: The Key Concepts*. London, New York: Routledge.

Chmelařová, Hana. 2008. „Aktivní otcové.“ Pp. 26-35 in Lukáš Sedláček, Kateřina Plesková (eds.). *Aktivní otcovství*. Brno: NESEHNUTÍ.

Jedličková, Petra. 2006 „Nevidět, neslyšet a nedotýkat se! Feminismus jako součást demokratizačního procesu v ČR v letech 1989 až 2004 – reflexe médií.“ Pp. 103-117 in Hana Hašková, Alena Křížková, Marcela Linková (eds.). *Mnohohlasem, Vyjednávání ženských prostorů po roce 1989*. Sociologický ústav AV ČR.

Jiráček, Jan, Barbara Köpplová. 2003. *Stručný úvod do studia médií a mediální komunikace*. Praha: Portál.

Jiráček, Jan, Barbara Köpplová. 2009. *Masová média*. Praha: Portál.

Karam, Beschara. 2008. „Gender and the Media.“ Pp. 304-330 in Pieter J. Fourie (eds.). *Media Studies: Policy, Management and Media Representation*. Cape Town: Juta & Co. Ltd.

Kehler, Michael, Wayne Martino. 2007. „Questioning Masculinities: Interrogating Boys' Capacities for Self-Problematization in Schools.“ *Canadian Journal of Education* 30 (1): 90-112.

Kimmel, Michael S. 1987. „Rethinking “Masculinity“: New Directions in Research.“ Pp. 9-24 in Michael S. Kimmel (eds.). *Changing Men: New Directions in Research on Men and Masculinity*. London: SAGE.

Kindlon, Dan, Michael Thompson. 2011. *Kainova výchova: jak ochránit emoční život chlapců*. Praha: Triton.

Kolářová, Marta. 2008. „Na křižovatkách nerovnosti: gender, třída a rasa/ethnicita.“ *Gender, rovné příležitosti a výzkum* 8 (2): 1-10.

Komárek, Stanislav. 2012. *Muž jako evoluční inovace? Eseje o maskulinitě, její etologii, životních strategiích a proměnách*. Praha: ACADEMIA.

Kreager, Derek A. 2007. „Unnecessary Roughness? School Sports, Peer Networks, and Male Adolescent Violence.“ *American Sociological Review* 72 (5): 705-724.

Křížková, Alena. 2003. „Kariérní vzorce žen v managementu. Strategie žen v rámci generového režimu organizace.“ *Sociologický časopis* 39 (4): 447-467.

Křížková, Alena, Hana Hašková. 2003. *Průzkum veřejného mínění o postavení žen na trhu práce*. Praha: Sociologický ústav AV ČR.

Lloyd, Trefor, Simon Forrest. 2001. *Boys' and Young Men's Health, Literature and practice review: An interim report*. London: Health Development Agency.

Mac an Ghail, Máirtín, Chris Haywood. 2007. *Gender, culture and society: contemporary femininities and masculinities*. New York: Palgrave Macmillan.

McQuail, Denis. 2002. *Úvod do teorie masové komunikace*. Praha: Portál.

Messner, Michael A. 2005. „Still A Man's World?: Studying Masculinities and Sport.“ Pp. 313-325 in Michael S. Kimmel, Jeff Hearn, R. W. Connell (eds.). *The Handbook of Studies on Men and Masculinities*. London: SAGE

Michalovič, Peter, Vlastimil Zuska. 2009. *Znaky, obrazy a stíny slov: úvod do (jedné) filozofie a sémiologie obrazů*. Praha: Akademie múzických umění.

Moravec, Václav. 2005. „Etika a česká média.“ Pp. 49-62 in Jan Jiráček, Milan Šmíd, Miloš Čermák, Václav Moravec, Milan Stibral, Daniel Köppl, Barbara Köpplová, Barbora Osvaldová, Petr Sak, Štěpán Kotrba. *10 let v českých médiích*. Praha: NEWTON IT/ Portál.

Morgan, David. 2006. „The Crisis in Masculinity.“ Pp. 109-123 in Mary Evans, Judith Lorber, Kathy Davis (eds.). *Handbook of gender and women's studies*. London: SAGE.

Paulsen, Michael. 1999. „Deconstructing hegemonic masculinity: An approach for high school students.“ *Youth Studia Australia* 18 (3): 13-17.

Ricciardelli, Rosemary, Kimberley A. Clow, Philip White. 2010. „Investigating Hegemonic Masculinity: Portrayals of Masculinity in Men's Lifestyle Magazines.“ *Sex Roles* 63 (1-2): 64-78.

Riska, Elianne. 2004. *Masculinity And Men's Health: Coronary Heart Disease in Medical And Public Discourse*. Lanham, Maryland: Rowman and Littlefield Publishers, Inc.

Řeháčková, Dana. 2006. „Konstruování maskulinity v časopisech životního stylu pro muže.“ *Sociologický časopis* 42 (2): 291-306.

Sabo, Donald, David F. Gordon. 1995. „Rethinking Men's Health and Illness.“ Pp. 1-21 in Donald Sabo, David F. Gordon (eds.). *Men's Health and Illness. Gender, Power, and the Body*. London: SAGE Publications.

Sak, Petr. 2005. „Mládež a média.“ Pp. 101-116 in Jan Jiráček, Milan Šmíd, Miloš Čermák, Václav Moravec, Milan Stibral, Daniel Köppl, Barbara Köpplová, Barbora Osvaldová, Petr Sak, Štěpán Kotrba. *10 let v českých médiích*. Praha: NEWTON IT/ Portál.

Salzman, Marian, Ira Matathia, Ann O'Reilly. 2006. *The Future of Man: The Reise of the Übersexual and What He Means for Marketing Today*. England: Palgrave MacMillan.

Saussure, Ferdinand de. 1996. *Kurs obecné lingvistiky*. Praha: Academia.

Schofield, Toni, R. W. Connell, Linley Walker, Julian F. Wood, Dianne L. Butland. 2000. „Understanding Men's Health and Illness: A Gender Relations Approach to Policy, Research and Practice.“ *Journal of American College Health* 48 (6): 247 - 256.

Schroeder, Jonathan E., Detlev Zwick. 2004. „Mirrors of Masculinity: Representation and Identity in Advertising Images.“ *Consumption Markets & Culture* 7 (1): 21-52.

Simpson, Mark. 2002. „Meet the Metrosexual.“ *Salon* [online] [cit. 15. 8. 2013]. Dostupné z: <<http://www.salon.com/2002/07/22/metrosexual/>>.

Šmausová, Gerlinda. 2002. „Proti tvrdošijné představě o ontické povaze gender a pohlaví.“ *Sociální studia* (7): 15-27.

Šmíd, Milan. 2005. „Česká média 1995-2005 – léta technického pokroku a zrání.“ Pp. 23-32 in Jan Jiráček, Milan Šmíd, Miloš Čermák, Václav Moravec, Milan Stibral, Daniel Köppl, Barbara Köpplová, Barbora Osvaldová, Petr Sak, Štěpán Kotrba. *10 let v českých médiích*. Praha: NEWTON IT/ Portál.

Šmídová, Iva. 2002. „Muži v České republice podle jiných mužů.“ *Sociální studia* 7 (7): 89-117.

Šmídová, Iva. 2008a. „Aktivní otcové.“ Pp. 10-19 in Lukáš Sedláček, Kateřina Plesková (eds.). *Aktivní otcovství*. Brno: NESEHNUTÍ.

Šmídová, Iva. 2008b. „Muži na okraji: systémové znevýhodnění mladých mužů bez maturity?“ *Gender, rovné příležitosti, výzkum* 8 (2): 22-27.

Tuncay, Linda. 2006. „Conceptualizations of Masculinity among a “New“ Breed of Male Consumers.“ Pp. 312-327 in Lorna Stevens, Janet Borgerson (eds.). *Gender and Consumer Behaviour*. Edinburgh: Association for Consumer Research.

Valouchová, Anna. 2008. „Aktivní otcové.“ Pp. 36-41 in Lukáš Sedláček, Kateřina Plesková (eds.). *Aktivní otcovství*. Brno: NESEHNUTÍ.

West, Candace, Don H. Zimmerman. 1987. „Doing Gender.“ *Gender and Society* 1 (2): 125-151.

Whitehead, Stephen M., Frank J. Barrett. 2001. „The Sociology of Masculinity.“ Pp. 1-26 in Stephen M. Whitehead, Frank J. Barrett (eds.). *The Masculinities Reader*. Cambridge: Polity Press.

Zábrodská, Kateřina. 2009. *Variace na gender*. Praha: Academia.

12 RESUMÉ

The bachelor thesis focuses on the transformation of the image of masculinity which is associated with the prevailing discourse of the crisis in society. The thesis is divided into two individual parts. The first theoretical part contains basic information on hegemonic masculinity as well as on other types of masculinities that draw hegemonic masculinity nearer or, on the other hand, which recede from this hegemonic masculinity. The historical transformation of masculinity leads to the idea of the crisis of masculinity, which becomes the main type of discourse in today's society. The second part is methodological and analytical. First it describes the principles of semiotic analysis and the concept of open and closed text, on which the analysis of series of articles about masculinity in Reflex magazine is based. This is then followed with the analysis itself.

The main aim of the thesis was to reveal how the articles about masculinity published in Reflex magazine construct the image of masculinity as well as the discourse associated with it, and in addition, how the authors of articles depict today's men, especially in relation to the feminine position. Furthermore, another aim of the thesis was to discover the areas which are primarily a threat to the today's men. This creates at the same time the idea of crisis of masculinity.

The analytical part of the thesis reveals that the articles depict the today's men in a negative view. Men are nowadays uncertain about their position and their role not only in public but also in their private life. This fact is also related to the demand of society to be "the ideal man". The position of masculinity is threatened by many aspects which are mainly related to the intervention of the female element. In this situation, men are unable to actively work towards a solution. The concept of the closed text supports this discourse; however, open text which also occurs in the articles enables the readers to discuss the meaning of masculinity, and

thus actively negotiate the discourse itself. The principle of ambivalence frequently appeared in the text, as well as the discourse of crisis, and also the possibility to negotiate the discourse, which is connected with the transformation of masculinity; this all shows, that today's masculine position and even its perception by the society is still disunited, and therefore not firmly anchored.

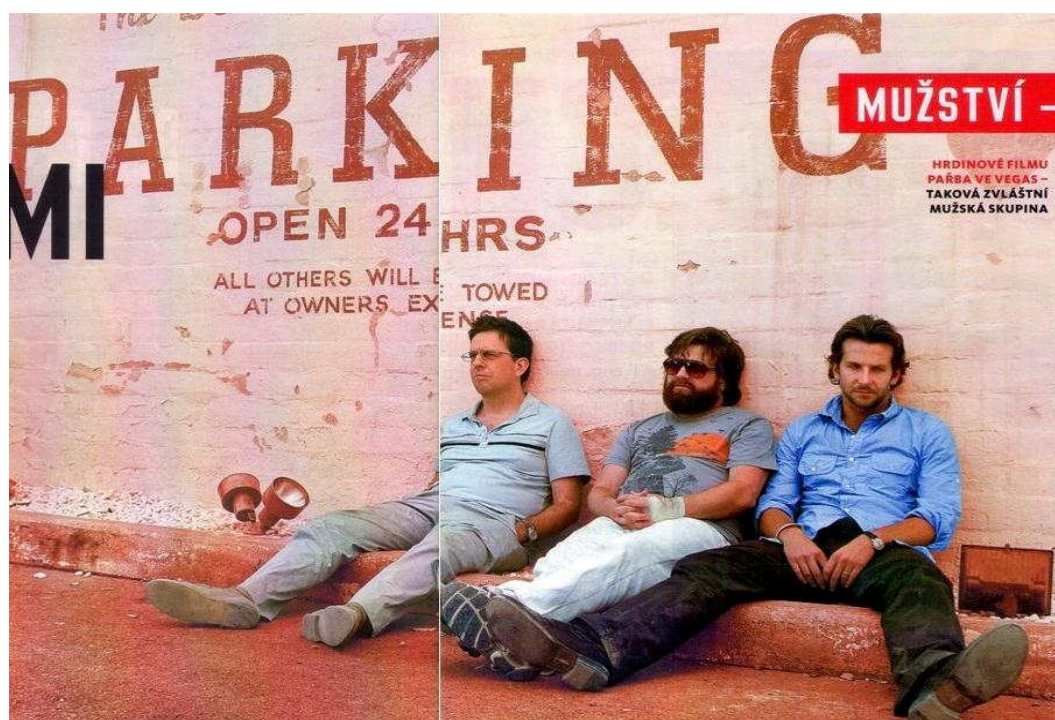
13 PŘÍLOHY

13.1 Příloha 1

Obr. 1 [Reflex 45/2011: 64-65]

Obr. 2 [Reflex 46/2011: 72-73]

Obr. 3 [Reflex 41/2011: 30-31]

Obr. 4 [Reflex 44/2011: titulní strana]

Obr. 5 [Reflex 41/2011: 35]

Obr. 6 [Reflex 44/2011: 38-39]

Obr. 7 [Reflex 43/2011: 80-81]

Obr. 8 [Reflex 47/2011: 40-41]

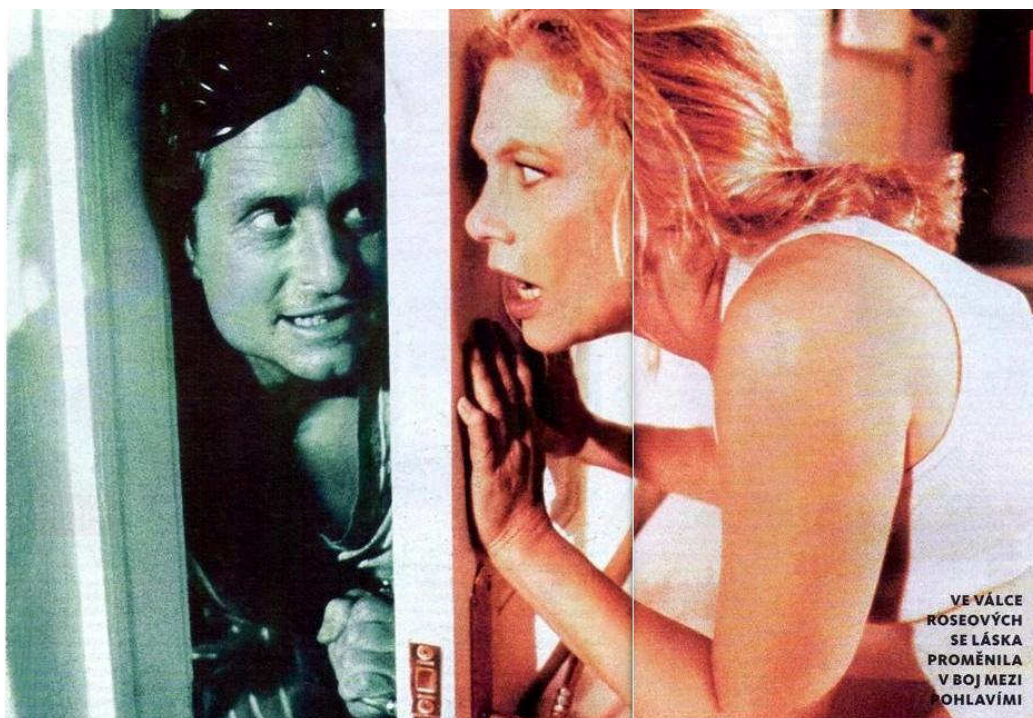
Obr. 9 [Reflex 41/2011: 34]

Obr. 10 [Reflex 42/2011: 72-73]

Obr. 11 [Reflex 48/2011: 68-69]

Obr. 12 [Reflex 41/2011: 32]

Otevřený text

Obr. 13 [Reflex 42/2011: 74]

Uzavřený text

13.2 Příloha 2

Ukázka článku: [Reflex 41/2011]

MUŽSTVÍ – DÍL PRVNÍ

Odkud jsme přišli,
kde jsme a kam jdeme

- ▶ **STARTUJE NOVÝ SERIÁL REFLEXU**
- ▶ **KDY SE ZE SVĚTA ZTRATILI POSLEDNÍ MUŽI**
- ▶ **PROČ JSOU OHROŽENI A NEVĚDÍ SI RADY V ŽENSKÉM SVĚTĚ**
- ▶ **JAK PŘICHÁZEJÍ O ILUZE A DĚTI**

To srovnání se přímo nabízí: Současný muž připomíná dnešní Evropu – se vší vervou a pozoruhodnou vynalézavostí **PRACUJE NA SVĚ SEBEZKÁZE.**

JEN SI TO VEZMĚTE: My, Evropané, jsme si v záchvatu multikulturalnosti pozvali k sobě domů civilizace, které naši kulturu neuznávají a hodlají ji zničit. Nejenže jim za to tleskáme, ale své vlastní hrobaře štědře dotujeme a přizpůsobuje jim své zákony a zvyklosti. Respektujeme svět, který nerespektuje nás. (Jistě také není náhoda, že islámský svět, který vytlačuje tradiční evropské hodnoty, je brutálně mužský.)

Stejně tak my, dnešní euroameričtí muži: Dobrovolně se pod tlakem filozofie rovnosti pohlaví vzdáváme všeho pozitivního, čím naše mužství přispělo k rozvoji lidské civilizace. Utápíme se v neřešitelném rébusu, jak zůstat mužem a zároveň přijmout a naplnit typicky ženské role. Přesně takový úkol totiž vložila na naše bedra moderní doba a společenský tlak na rovnost.

Proto se Reflex rozhodl prozkoumat potápějící se kontinent mužského světa a popsat vážné, veselé a mnohdy až bizarní situace, do kterých my, dezorientovaní muži na počátku 21. století, sami sebe zaháníme.

Rovnost pohlaví před sebou i zákony je princip, který každý civilizovaný člověk, tedy i muž, dobrovolně ctí a bere jako samozřejmost. Nás spíše zajímají vychýlení oproti normálu, kdy muž jeví se být stejně ohroženým a přehlíženým druhem jako žena někdy na přelomu 18. a 19. století.

MAREK STONIŠ →

NÁZÍCH

NAŠLI JSTE SI PRÁCI DALEKO
OD DOMOVA? PŘED PROBLÉMY
STEJNĚ NEUTEČETE.

CHLAPÁCKÝ SVĚT ZMIZEL, ZŮSTAL ZACHOVÁN JEN VE STARÝCH FILMECH

DINOSAURUS MUŽ

Pokud jste muži a čtete tento článek, mám pro vás špatnou zprávu – jste v háji. Jste na kratší straně provazu, za který navíc momentálně tahá někdo jiný. I když máte dojem, že jste řidiči vlastního dějinného osudu, to, co ve skutečnosti držíte v rukou, je hračka podobná té, již má v ruce Maggie ve znělce Simpsonových. Někteří z vás si toho možná už všimli. A někteří z vás možná už také zjistili, že křičet hrůzou je tak to jediné, co se s tím dá dělat.

TEXT LUDĚK STANĚK ILUSTRACE JAN IGNÁC ŘÍHA

Ukázka článku: [Reflex 43/2011]

X SERIÁL REFLEXU

**JSOU MUŽI
ODSOUZENI STÁT
SE VYMÍRAJÍCÍM
DRUHEM UŽ
V DĚTSTVÍ?
PODÍVEJME SE,
JAKÉ NÁSTRAHY
JE ČEKAJÍ,
JEŠTĚ NEŽ SE
STANOU MUŽI ...**

TEXT LUDĚK STANĚK
FOTO PROFIMEDIA.CZ

OD KOHO SE

80 ▶ REFLEX 43-11

MUŽSTVÍ – DÍL TŘETÍ

OTEC A SYN SE MOHOU OCITNOUT I V MĚNĚ NÁPADNÉM OHROŽENÍ, NEŽ JAKÉ POPISUJE FILM ROAD TO PERDITION S TOMEM HANKSEM V HLAVNÍ ROLI

„HELE, MŮJ ŽIVOT BYL do nějakých patnácti plný ženských, já si nemyslím, že ženská je něco, co mi chybí,“ tvrdí chlapík, který proti mně sedí v kavárně na Malé Straně a tváří se celkem spokojeně. Martinovi je pětatřicet let. Bydlí sám a nehodlá na tom nic měnit. Z dlouhodobých vztahů má hrůzu, o dětech přemýšlí spíše v teoretické rovině. Jeho příběh se neliší od příběhu jiných mužů, a to dokonce ani tím, jak o celé věci mluví. „Táta si s mámou moc nerozuměl, ale když jsem se narodil, snažil se nějakou dobu fungovat. Jenže když mi bylo asi šest, už to nevydržel a odešel. Pak to nějak celé přestalo fungovat.“

Martin pojmenovává jednu ze základních pastí, jež čekají na moderního muže v době rozpadu rodiny a nástupu nových nároků ze strany žen.

Steve Biddulph, v našem seriálu již jednou zmíněný australský psycholog a expert na „mužské otázky“, rozděluje mužské dospívání ve své knize Výchova kluků na tři základní etapy: dobu do šesti let, dobu od šesti do třinácti a následně dobu od čtrnácti do dospělosti. Všechny tři jsou přitom stejně důležité a ve všech má dospívající chlapec své specifické potřeby.

TŘI FÁZE MUŽE

Do šesti let „patří“ chlapci primárně matce, i když přínos otce je také důležitý. Nicméně dítě v této době získává primárně obecné pocity o světě - rodiče je seznamují s obecným rámcem světa a měli by mu dát najevo, že svět je příjemné a láskyplné místo k životu.

Následuje fáze prostřední. Od šesti do třinácti let je otec pro

dospívajícího muže klíčovou postavou. V tomhle věku je jeho osoba pro většinu mladých mužů zásadní, obrací se k němu s otázkami a chtějí skrze něj objevovat svět. Je to právě otec, od koho získává mladý chlapec sebedůvěru pro to, být mužem, protože se v tomhle věku učí, jak se jím stát. Matka je stále nablízku, ale otec teď ukazuje a chlapec dychtivě pozoruje. Tady se rozvíjejí chlapcovy schopnosti a dovednosti, zároveň i hravost. V této fázi se kluci časem srovnávají se svou mužskostí jako takovou.

Ve věku od čtrnácti let dál se pak dospívající chlapec má obracet o radu k dalším mužům ve své blízkosti. Dospívající chlapci dříve například „chodili k mistrovi do učení“. Pokud toužíte po ještě romantičtějších případech z minulosti, k dispozici je bezpočet zasvěcovacích rituálů z nejrůznějších kultur. Stačí si vybrat.

Lidé jako Steve Biddulph se nestali celosvětově známými a populárními, protože říkají komplikované věci, je tedy na první pohled naprosto jasné, kde je Martinův problém.

SAMÉ ŽENY

Jistě, pokud se bavíme o historii, je zjevné, že v celých historických epochách vychovávaly matky chlapce samy z různých důvodů (válek, práce apod.) během všech pro ně podstatných období. A přesto jsme to dotáhli od pazourku až k atomové pumě, takže situace možná zdaleka není tak černá, jak ji Biddulph a další psychologové malují. A už vůbec není pravda, že by svobodné nebo samostatně žijící ženy/matky nedokázaly úspěšně vychovat normální zdravé →

CHLAPCI UČÍ?

Ukázka článku: [Reflex 42/2011]

čtem. Podle ustanovení § 46 zákona č. 84/1963 Sb. o rodině může soud vyzvat ústavní výchovu, jestliže je výchova dítěte vážně ohrožena. Touhle rozumím i umístění dítěte na dostanou dobu do reintegračního centra. Soud může využít svou pravomoc i faktickému odnětí dítěte z domova rodičů v rámci výchovného rozhodnutí o změně výchovy podle ustanovení § 273 občanského soudního řádu. SZR stejně jako marnější formy popuzování dítěte plně spadají pod definici Rady Evropy pro týrání dítěte. Citově týrání je Radou Evropy definováno jako „chování, které má vážný negativní vliv na citový vývoj dítěte a vývoj jeho chování. Vystavování dítěte násilí nebo vážným konfliktům doma, násilná vztahy, omezování dítěte, vyvolání situace, kdy má skoro stále pocit strachu, což může způsobit citové ublížení“. Dítě s rozvíjejícím se nebo již rozvinutým SZR bývá od jednoho rodiče umylně izolováno, omezováno ve svém přirozeném vztahu s druhým rodičem a je u něj vyvoláván strach z kontaktu s tímto rodičem.“

OTEC SE SYNA NEVZDAL

Chlapec v naší cause – jedenáctiletý, tedy ve věku, kdy už začíná být na nápravu matčiny manipulace – skoro pozdě – otec odmítal a matka chlapce odmítala otci dávat, i když na to měl právo stanovene s soudem. Otec si chtěl možnost vidat vlastního syna vybojovat a chlapec prošel řadou vyšetření. Klinická psychologička PhDr. Totonová napsala ve své zprávě po jeho vyšetření:

„Přikláním se k tomu, aby dítě bylo umístěno v léčebném zařízení. Mělo široký styk s otcem a omezený styk s matkou. Vyjmutí dítěte z vlivu matky by mělo být provedeno pokud možno co nejdřív. ... Chování matky vůči dítěti nelze

nazvat jinak než psychickým týráním.“

Otec nechtěl, aby dítě bylo umístěno do psychiatrické léčebny, a vyjednal, aby bylo možné chlapce, než se vymaní z manipulace maminkou a začne si uvědomovat, že jeho otec není zločinec, umístit do Klokánku. Když však věc posuzoval soud, nezdál se mu Klokánek dostatečně vhodným zařízením. Nejspíš proto, že popuzení proti rodiči je psychiatrická záležitost, nařídil umístění chlapce na psychiatrii.

Nyní, po výroku Ústavního soudu, čteme ale v médiích: „Otc

po rozvodu mají nyní posvěceno Ústavním soudem, že mohou bez následků poštávat své děti proti jejich otcům.“

Jak vyplývá z vyjádření soudce – zpravodaje Vladimíra Kúrky, pro soud byly při rozhodování podstatné dvě věci: otázka přiměřenosti a délka trvání předběžného opatření, tedy pobytu chlapce v léčebně. Okresní soud dobu, po níž měl chlapec v léčebně zůstat a odborníci tam s ním měli pracovat, nijak neurčil.

„Předběžné opatření bylo nařízeno prakticky na nekonečno, dokud nebude naplněn účel, dokud

reaguje ani na mé e-maily, volání a SMS.“

Ústavní soud – v souladu se zdravým rozumem – rozhodl, že dítě poštvané proti otci nepatří do ústavu, kde se léčí malí schizofrenici, že jde o jinou kategorii klienta. Soud však bohužel neurčil, která jiná instituce připadá k léčbě syndromu zavrženého rodiče v úvahu. Jako nejlepší se samozřejmě nabízí náhradní pěstounská péče až do doby, než si dítě své vztahy k otci srovná mimo dosah manipulující matky. Podobných možností je však v ČR naprosté minimum, náhradní pěstouni prostě nejsou.

ÚSTAVNÍ SOUD – V SOULADU SE ZDRAVÝM ROZUMEM – ROZHODL, ŽE DÍTĚ POŠTVANÉ PROTI OTCI NEPATŘÍ DO ÚSTAVU, KDE SE LÉČÍ MALÍ SCHIZOFRENICI.

se podařilo přesvědčit soudy, že by dítě mělo pobývat na neutrálním území a zlepšit si svůj vztah k němu,“ psaly Hospodářské noviny. „Umístění v léčebně nařídila olomoucká pobočka krajského soudu v Ostravě na návrh otce. Ten se domníval, že pobyt v léčebně omezí vliv matky na nezletilého,“ zase novinky.cz

Ve skutečnosti soudu nenavrhl umístění do léčebny otec, ale soudní znalci v oboru dětská psychiatrie a psychologie a poté i sociální pracovnice v Šumperku. To je jen malá ukáзка, jak jsou často i média v podobných sporech nakloněna proti otcům.

CO ZNAMENÁ ROZSUDEK?

„Tak kdo měl pravdu, šmudlo?“ napsal mi esemesku novinář, jenž o případu psal do MF Dnes a de facto vystupoval jako advokát matky, která odmítá vydávat syna otci a poštává jej proti němu. Pochopil rozsudek tak, že ženy

dítě nezmění své chování.“ řekl Kúrka. Za druhé soud shledal psychiatrickou léčebnu jako nevhodné zařízení pro léčbu v podobné situaci. Rozhodnutí ale, jak Kúrka výslovně zdůraznil, neznamená, že by jakákoliv ústavní péče v podobné situaci byla špatná.

Takže – Ústavní soud rozhodl, že dítě poštvané proti otci nemá jít na psychiatrii, ale do méně stresující instituce. Samo rozhodnutí okresního soudu chlapce izolovat od manipulující matky však Ústavní soud nijak nenapadl a nekritizoval. Nadšení novináře Slánského i řady dalších, kteří v médiích psali, že se matka dočkala zadoštíčení, je poněkud předčasné.

EXISTUJE NADĚJE?

Ptám se otce, jestli syna vidá: „Tři roky za ním jezdím každou druhou sobotu, ale nikdy mi ho matka nepředala, nedala mu nikdy ani mé dárky pro něj, nyní již ne-

Proto je třeba, aby úřady co nejrychleji vypracovaly postup, podle něhož by se mohly soudy v podobných causech řídit. Úřady by měly jednoznačně určit, která instituce se bude léčbou syndromu zavrženého rodiče zabývat a kam bude možné poštvané děti umístit, aby byly mimo dosah manipulující matky. Dokud k tomu nedojde, budou práva otců vidět a vychovávat vlastní děti pošlapávána i nadále. Protože veřejnost, média, soudy i úřady ve zdrcující většině caus stojí na straně matky, bez ohledu na to, jestli ta dáma své dítě netýrá. □

ZATÍM JSME NABÍDLI:
Kdo je dnes muž a jaký má být? (RX 41)

V TOMTO ČÍSLE:
Syndrom zavrženého rodiče

PŘIPRAVUJEME:
Problémy začínají odmala
Muž a žena – dva jiné světy

JAK SE NEZBLÁZNIT: SMÍŘIT SE

Role odborného konzultanta našeho seriálu o právech mužů a otců a jejich porušování se ujala TH Klínika (www.thklinika.cz). Komentář k případu popsanému na této straně poskytl její zakladatel, psychiatr a sexuolog **MUDr. ONDŘEJ TROJAN.**

Přede vším musím podotknout, že opravdu nebylo správné zdravého

chlapce umístit kvůli tomu, aby se vymaní z dosahu manipulující matky, do psychiatrické léčebny. Je to prostředí pro zdravé dítě zcela nevhodné. Pokud je třeba v podobné situaci skutečně dítě umístit mimo domov, je zapotřebí její prostředí, jež dítě nebude stresovat a traumatizovat jako pobyt ve společnosti dětí s psychózou.

Rada jeho otci je mimořádně těžká. Jde v podstatě o radu člo-

věku, kterého postihla lidská tragédie. A tak podobně, jako když někomu zahyne někdo blízký při dopravní nehodě nebo zemře následkem zákeřné choroby, je jediná cesta danou situaci akceptovat. Smířit se s ní a nebojovat dál za každou cenu. Jinak hrozí kolaps, zhroutení, šílenství. Zároveň je třeba nechat alespoň malou část sebe hlídat, zda realita přece jen nevytvorila možnost události zvrá-

tit. Ale pro další snesitelný život je potřeba akceptovat zatím realitu, jaká je.“

MUDr.
ONDŘEJ TROJAN
PSYCHIATR
A SEXUOLOG

